

28.08.2022

PROBLEM DECYZYJNY

- Σ - skończony alfabet
- Σ^* - zbiór skończonych słów nad alfabetem Σ
- $\Sigma^* \supseteq L$ - język / problem
- Pytamy o "zasoby obliczeniowe" potrzebne do rozstrzygnięcia tych problemów.

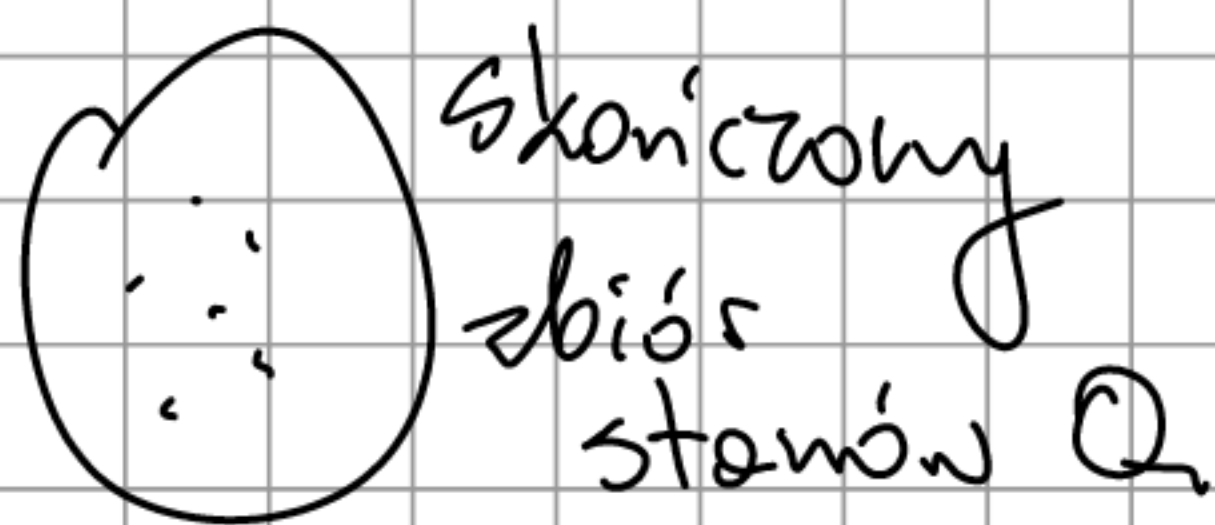
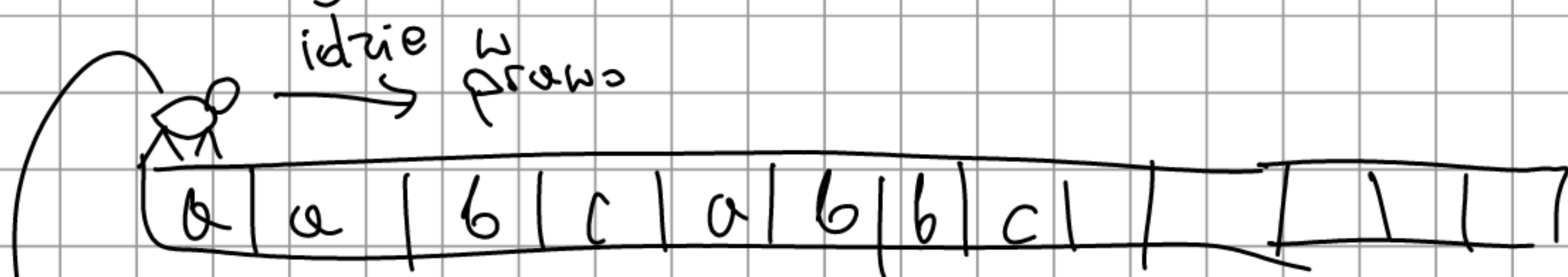

- klasyfikujemy problemy ze względu na te zasoby

Blę bla...

CZĘŚĆ I

Automaty skończone

skończony
zbiór
stanów Q

Funkcja przejścia
 $\delta: Q \times \Sigma \rightarrow Q$

• Stan początkowy
 $q_0 \in Q$

• zbiór stanów akceptujących $F \subseteq Q$

Ćw. Skonstruuj δ, Q dla $\Sigma = \{0,1\}$,
 $L = \{w \in \{0,1\}^* : |w|_1 \text{ jest parzyste}\}$

Ale dla $L = \{w \in \{0,1\}^* : |w|_1 = |w|_0\}$
się nie da!

D-d. (A.a.) Niech Zenon będzie zuchwiałym

rozstrzygnięciem L . Zet. ie $|Q| = k$.

$$w_0 = \epsilon$$

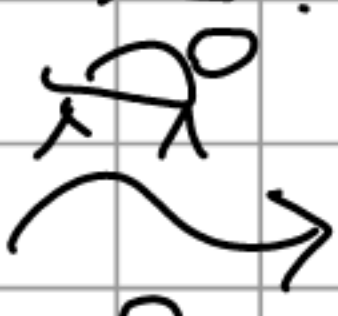
$$w_1 = 0$$

$$\vdots$$

$$w_i = 0^i$$

$$\vdots$$

$$w_k = 0^k$$

$$s_0 \in Q$$

$$s_1 \in Q$$

$$s_i \in Q$$

$$s_k \in Q$$

Jest i, j t. że

$$s_i = s_j$$

Spójrzmy na

$$a = w_i \perp^i \rightsquigarrow s \in A$$

$$b = w_j \perp^i \rightsquigarrow s \notin A$$

Deterministyczny automat skończony (DFA)
to krotka $(\Sigma, Q, q_0, \delta, F)$.

oraz $y \neq \epsilon$, $|xy| \leq n$ takie że dla
każdego $k \in \mathbb{N}$ $xy^k z \in L$.

Przykład Weźmy $L = \{ w \in \{0,1\}^* : |w|_0 = |w|_1 \}$.

Zał. że L regularny. Weźmy n jak z
lematu. Niech $w = 0^n 1^n \in L$. Weźmy x, y, z
jak w lemacie. Ale $|xy| \leq n$.

więc $|y|_1 = 0$. Dla $k=0$: $xz \in L$

(nie ma "1"
w y) ale $|xz|_0 < |xz|_1$ $\downarrow$

Dowód lematu

Weźmy $L = L_A$ regularny ($A = \langle \Sigma, Q, q_0, \delta, F \rangle$).

Niech $n = |Q| + 1$. Weźmy $w \in L$ t.ż. $|w| \geq n$.

Niech $w = a_1 a_2 \dots a_l$, niech $s_i = \hat{\delta}(q_0, a_1 \dots a_i)$.

Wtedy $s_i = s_j$ dla pewnych $i < j \leq n$.

Niech $x = a_1 \dots a_i$, $y = a_{i+1} \dots a_j$,

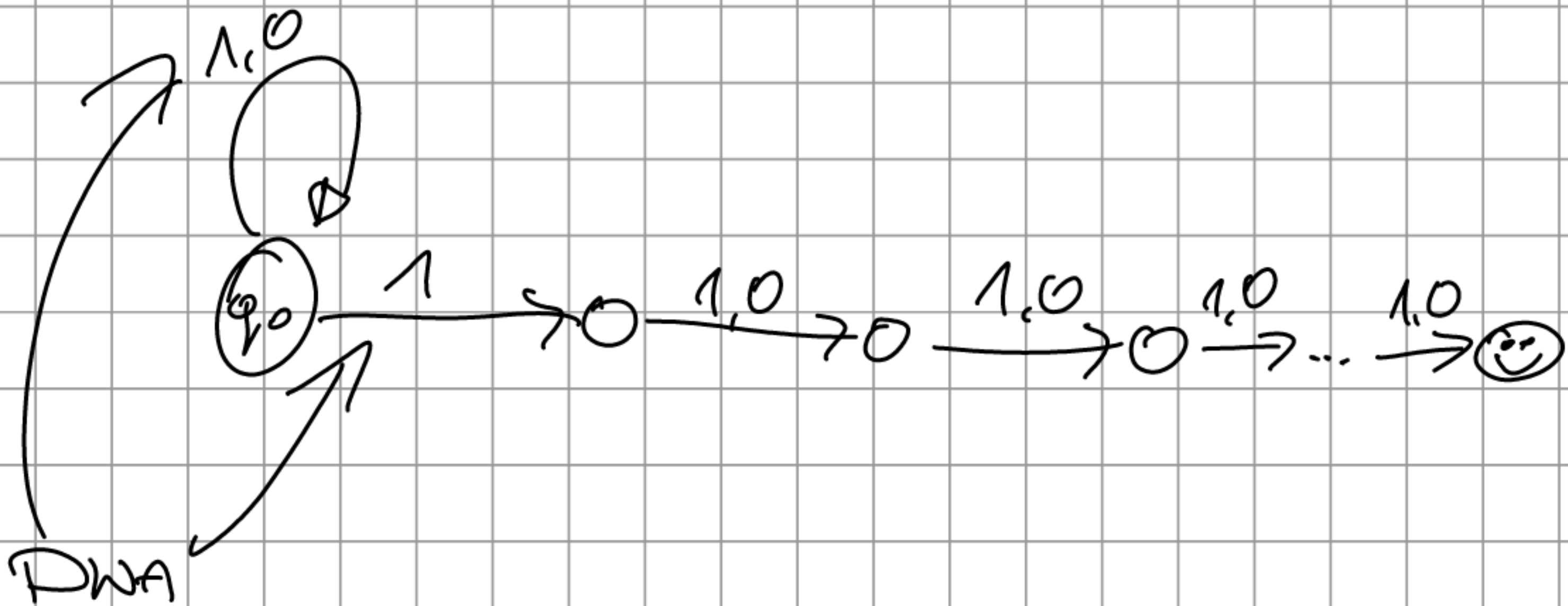
$z = a_{j+1} \dots a_l$. Wtedy dla $k \in \mathbb{N} \dots$

1.03.2022

NIEDETERMINISTYCZNE AUTOMATY SKOŃCZONE (NFA)

Projekt

$$L = \{ w \mid w \in \{0,1\}^* : |w| \geq 9 \}$$

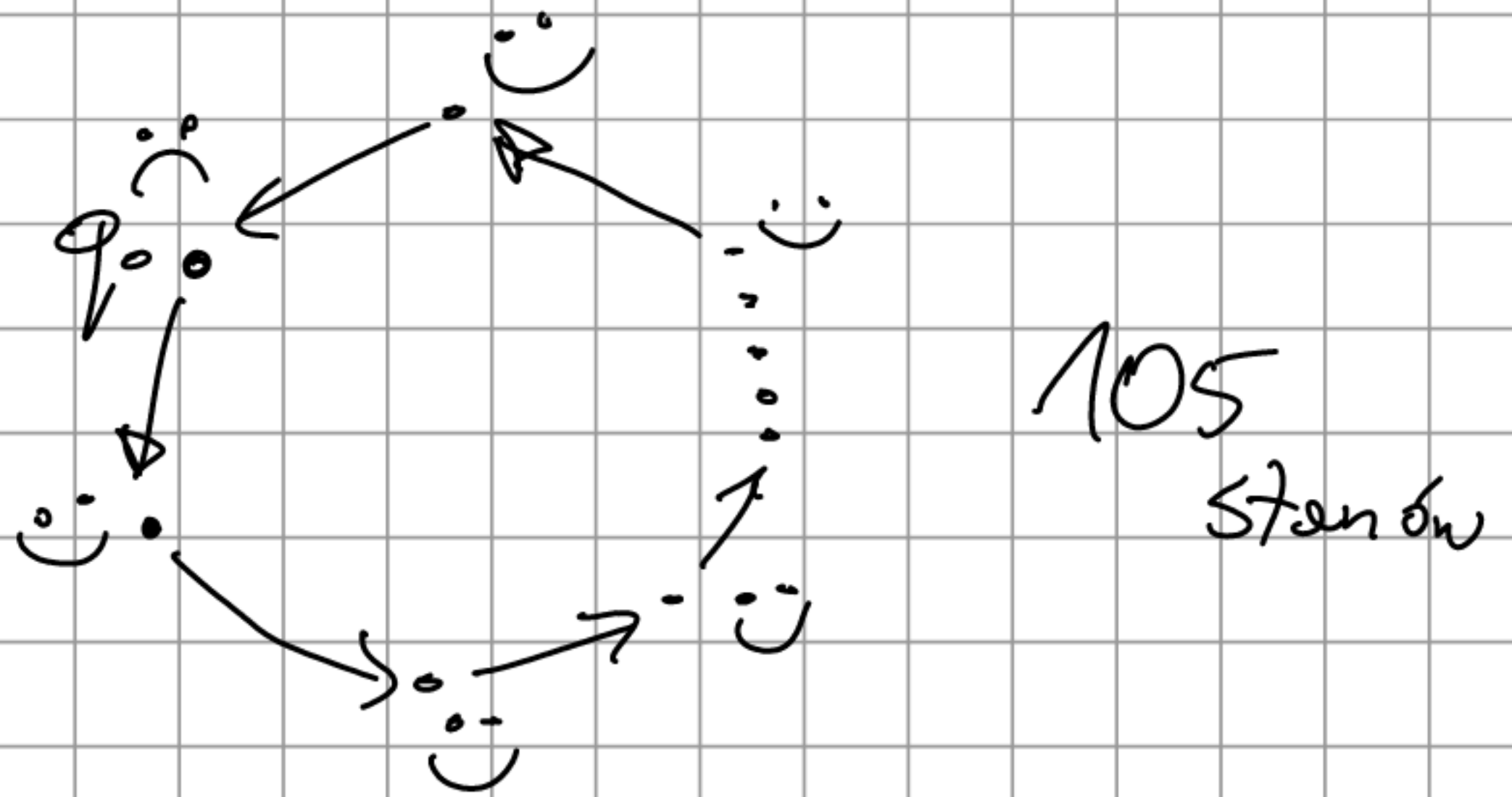
DWA PRZEJŚCIA z 1 → ZUCZEK PYTA NIEBIOS "CO ROBIĆ? JAK ŻYĆ"

A NIEBIOSA ODPOWIADAJĄ

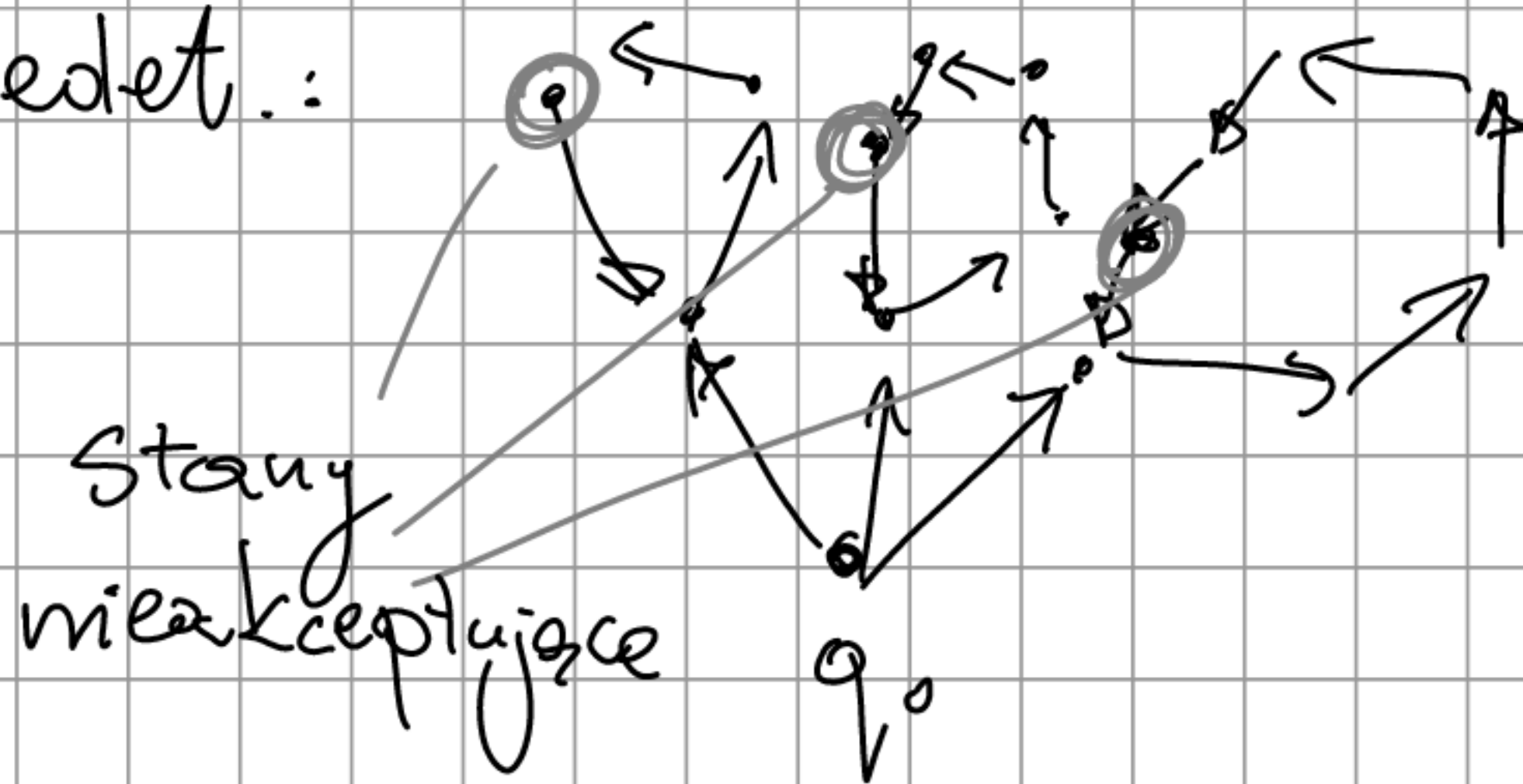
Taki automat daje gwarancję, że na pewno nie trafimy w stan akceptujący, jeśli słowo nie jest z języka (nie ma "false-positive" są "false-negative")

Przykład 2 $L = \{0^i : 105 \mid i\}$

Det. aut.:

Niedet.:

Znaczenie: na pewno jeśli $105 \mid i$,
to trafimy w stan nieakcept.

Def. Niedeterministyczny automat skończony

to krotka $\langle \Sigma, Q, q_0, \delta, F \rangle$ jak w

DFA poza δ , gdzie

$$\delta \subseteq Q \times \Sigma \times Q.$$

$\delta(q, a, q')$ oznacza q do q'
 jest stanem z etykietą a .

Teraz $\hat{\delta} \subseteq Q \times \Sigma^* \times Q$:

$$\left\{ \begin{array}{l} \hat{\delta}(q, \varepsilon, q') \Leftrightarrow q = q' \\ \hat{\delta}(q, wa, q') \Leftrightarrow \exists p \in Q \hat{\delta}(q, w, p) \wedge \delta(p, a, q') \end{array} \right.$$

Alternatywna wersja wg JMa.

Dla każdego $w \in \Sigma^*$ definiujemy

$$\delta_w \subseteq Q \times Q:$$

$$\left. \begin{array}{l} \delta_\varepsilon = \text{id}_Q \\ \text{jeśli } a \in \Sigma \text{ to } \delta_a(q, q') \Leftrightarrow \delta(q, a, q') \\ \delta_{wa} = \delta_w \circ \delta_a \end{array} \right\}$$

Wtedy $\hat{\delta}(q, w, q') \Leftrightarrow \delta_w(q, q')$

Def. A : NFA. Wtedy
 $L_A = \{ w \in \Sigma^* : \exists q \in F \cup \hat{\delta}(q_0, w, q) \}$

Tw. Niech A : NFA. Wtedy $\exists A'$: DFA
t.że $L_A = L_{A'}$.

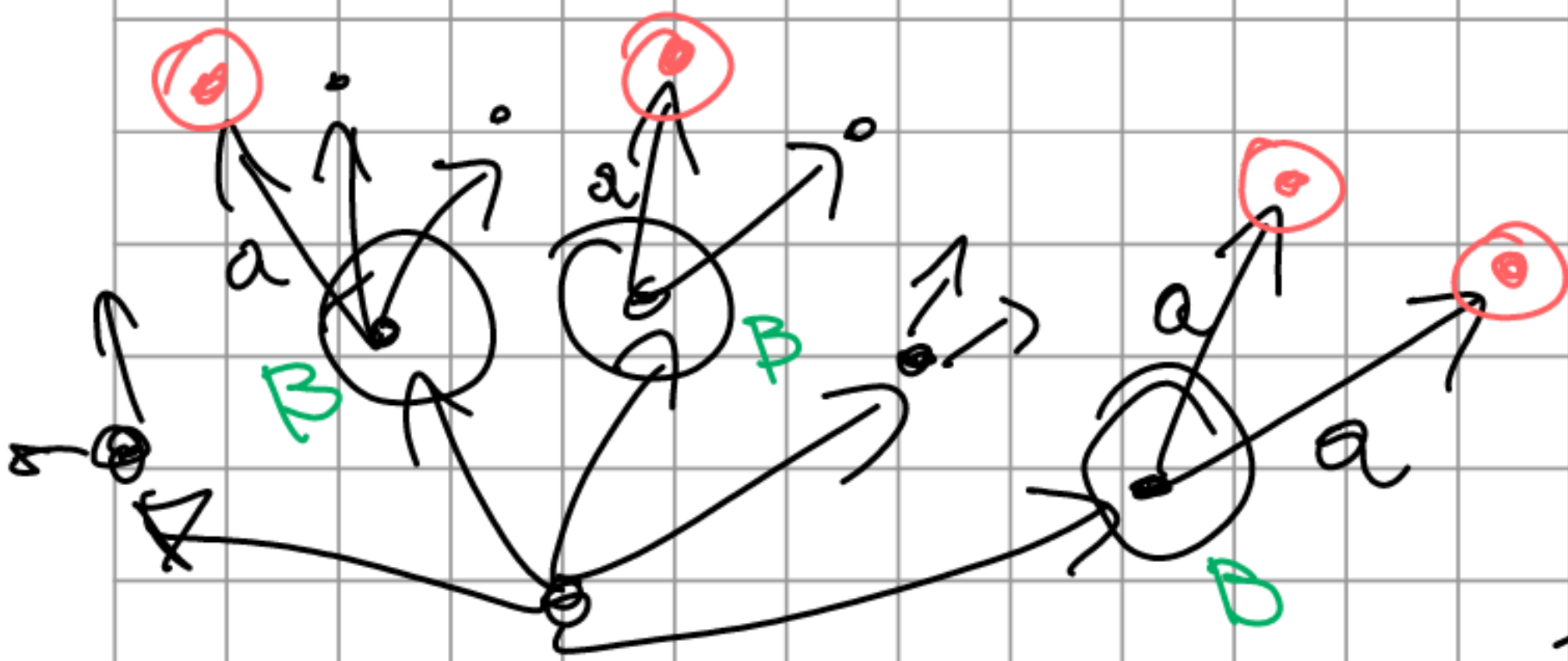
D-d. Weźmy dowolne NFA $A = \langle \Sigma, Q, q_0, \delta, F \rangle$.

Zbudujemy $A' = \langle \Sigma, Q', q'_0, \delta', F' \rangle$.

Niech $Q' = \mathcal{P}(Q)$, $q'_0 = \{ q_0 \}$,

$F' = \{ B \subseteq Q : B \cap F \neq \emptyset \}$,

$\delta'(B, a) = \{ q \in Q : \exists p \in B \delta(p, a, q) \}$.

Te stany,
do których
można dojść
z któregoś
stanu $\in B$ po kraw.
z etykiety a .

NFA Z ϵ -PRZEJŚCIAMI

Takie coś, że możemy czasem sobie

przejsć ze stanu do stanu bez

wczytania znaków. Jeździ też można

zdeteminować.

7.03.2022

WYRAŻENIA REGULARNE (nad Σ)

• $\emptyset$ jest wyrażeniem regularnym i $L_{\emptyset} = \emptyset$

• ε jest wyr. reg. i $L_{\varepsilon} = \{\varepsilon\}$

• jeśli $a \in \Sigma$ to a jest wyr. reg.

oraz $L_a = \{a\}$

• jeśli φ, ψ są wyr. reg. to $\varphi + \psi$

jest wyrażeniem regularnym i $L_{\varphi + \psi} = L_{\varphi} \cup L_{\psi}$

$\varphi\psi$ jest wyrażeniem regularnym i $L_{\varphi\psi} = L_{\varphi}L_{\psi}$.

$= \{w_1w_2 : w_1 \in L_{\varphi}, w_2 \in L_{\psi}\}$.

$\lceil L_1L_2 = \{w_1w_2 : w_1 \in L_1, w_2 \in L_2\} \rceil$

$L \in \Sigma^*$, wtedy $L^0 = L_{\varepsilon}$, $L^1 = L$, $L^{i+1} = L^iL$

$\lfloor L^* = \bigcup_{n=1}^{\infty} L^n \rfloor$

• jeśli φ jest wyr. reg. to φ^* też

jest oraz $L_{\varphi^*} = (L_{\varphi})^*$

Przykład $\Sigma = \{0,1\}$, $O^*(10^*10^*)^*$

Tw. Niech $L \subseteq \Sigma^*$. Wtedy NWSR:

(1) L jest regularny, tj. istnieje DFA A t.ze $L = L_A$.

(2) Istnieje wyrażenie regularne φ t.ze
 $L = L_\varphi$.

(3) Istnieje NFA z ϵ -przejściami A'
t.ze $L = L_{A'}$.

D-d. (3) $\Rightarrow$ (1) Było. ~~III~~

(2) $\Rightarrow$ (3) Indukcja względem długości

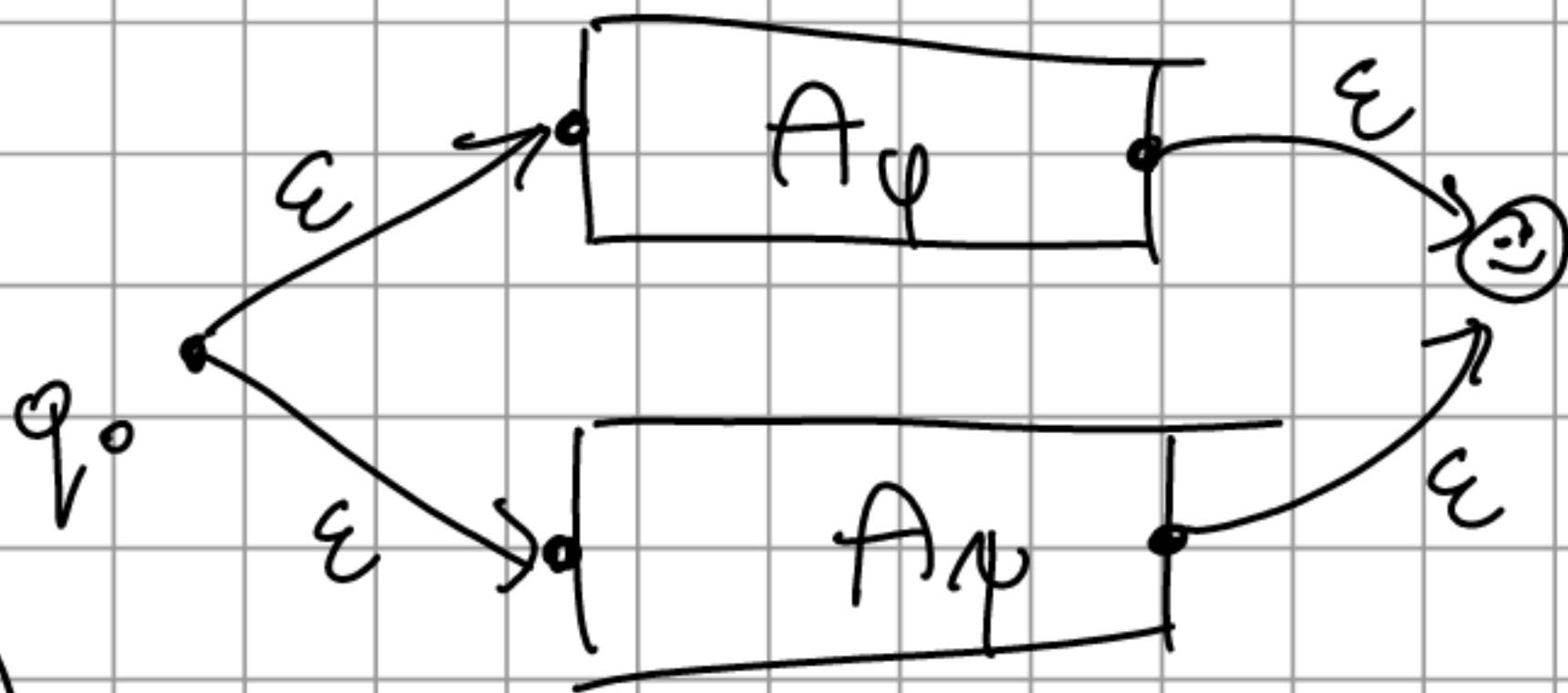
wyrażenia. Każdy NFA który zbudujemy
będzie miał jeden stan wyjściowy niebędący
akceptującym i jeden akceptujący.

- $a \sim q_0 \xrightarrow{a} \text{☺}$

- $\varphi, \psi \rightsquigarrow$

(Automat dla $\varphi + \psi$)

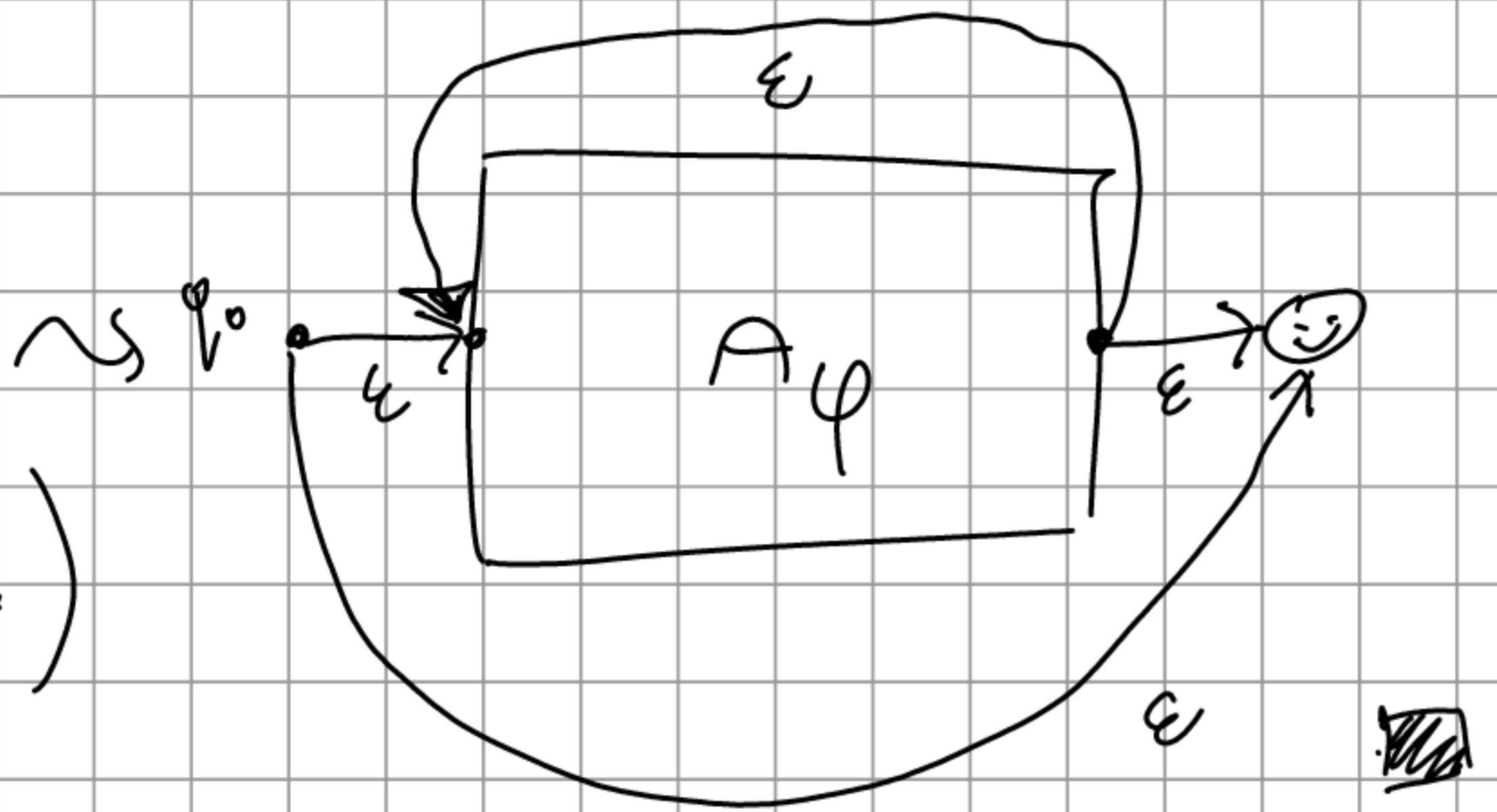

- $\varphi, \psi \rightsquigarrow$

(Automat dla $\varphi\psi$)

- φ
(Automat dla φ^*)

(1) $\Rightarrow$ (2) Mamy DFA $A = (\Sigma, Q, q_0, \delta, F)$

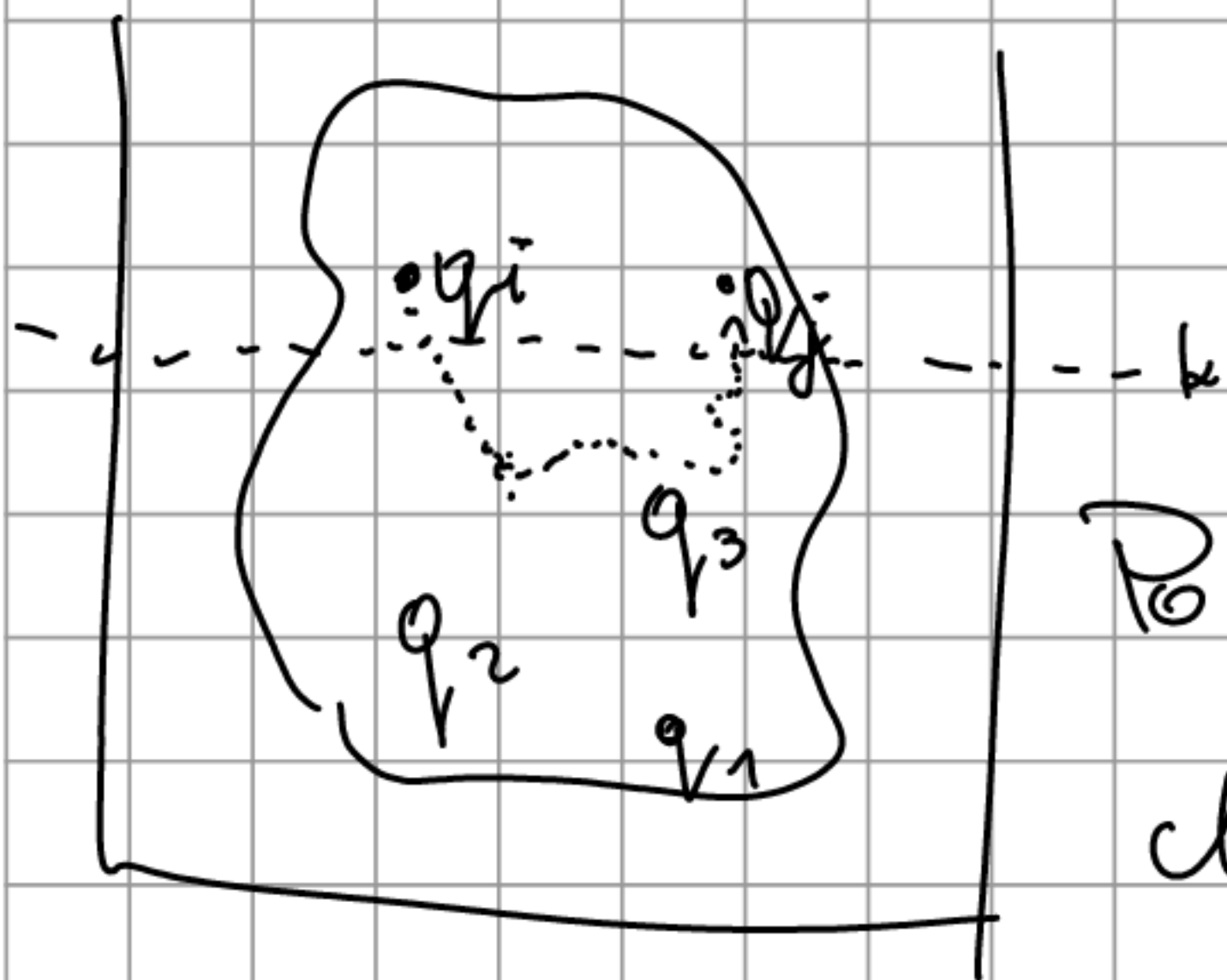
$Q = \{q_1, \dots, q_n\}$ (gdzie $q_0 = q_1$).

Dla $1 \leq i, j \leq n, 0 \leq k \leq n$ napiszemy wyrażenie regularne $\varphi_{i,j}^k$ wyrażające język

$$\forall w \in \Sigma^* : \hat{\delta}(q_i, w) = q_j \wedge$$

niepusty
oraz $\neq \epsilon$

$\forall v \in \Sigma^*$ (jeśli v jest właściwym
prefiksem w oraz
 $\hat{\delta}(q_i, w) = q_k$, to $L < k$)

o drodze z q_i do q_j
chodzimy tylko po stanach
o indeksach $< k$.

Indukcja względem k :

- $\varphi_{i,i}^0 = \epsilon + \bigoplus_{a \in \Sigma} a$ (suma po literach spełniających warunek)
 $\delta(q_i, a) = q_i$

- $\varphi_{i,j}^0 = \bigoplus_{a \in \Sigma} a$
 $\delta(q_i, a) = q_j$

- $\varphi_{i,j}^{k+1} = \varphi_{i,j}^k + \varphi_{i,k+1}^k (\varphi_{k+1,k+1}^k)^* \varphi_{k+1,j}^k$

Mając te wyrażenia regularne piszemy
 ψ t. je $L_A = L_\psi$:

$$\psi = \sum_{q_i \in F} \varphi_{1,i}^n$$

UOGÓLNIENIA

Są dwa możliwe kierunki:

- słowa nieskończone
  - drzewa
- } można iść w obu tych kierunkach jednocześnie

Automat skończony na słowach nieskończonych.

$\langle \Sigma, Q, q_0, \delta, \text{CO TUTAJ?} \rangle$

↑
skończony

↑
Duzo warunków akceptacji
Büchig, Rabine...

Interpretacja Bückiego: $F \subseteq Q$.

Słowo jest akceptowane, gdy automat nieskończenie wiele razy odwiedza stany

z F .

Pytanie: czy deterministyczne automaty Büchiego robią to samo co niedeterministyczne?

Odpowiedź: nie w ten sposób co poprzednio. Przykład: $|\Sigma| = 1$,

Lepsza odpowiedź: L - zbiór słów nieskończonych nad $\Sigma = \{0, 1\}$, w których jest tylko skończenie wiele zer.

L jest rozstrzygany przez

Deterministycznym się nie da: ćwiczenie.

14.03.2022

Uwaga Klasa języków regularnych nad Σ jest najmniejszą klasą języków nad Σ , która:

- zawiera wszystkie języki skończone (*)
- jest zamknięta na sumę, konkatenację i gwiazdkę Kleene'go ($L \cup L^*$)

Istnienie: proste, Najmniejszość: pokazać, że dowolna klasa języków spełniająca powyższe warunki zawiera języki regularne.

GRAMATYKI BEZKONTEKSTOWE

Def. Gramatyka bezkontekstowa (CFG) to

krotka $\langle N, \Sigma, S, \Pi \rangle$, $S \in N$,

$\Pi \subseteq N \times (N \cup \Sigma)^*$, $N \cap \Sigma = \emptyset$
skończone

CFG - Context Free Grammar

Dygresja A : alfabet, $\Pi \subseteq A^* \times A^*$
skończone

Dla $w, v \in A^*$ definiujemy $w \xrightarrow{\Pi} v$ gdy
istnieją słowa $x, y \in A^*$ i para
 $\langle l, r \rangle \in \Pi$ t.ż. $w = xly$ oraz $v = xry$

Przykład: bierzemy w , znajdujemy
w nim infiks l , zamieniamy go
na r i dostajemy v .

Relacje $\xrightarrow{*} \Pi$ i $\overset{*}{\leftrightarrow} \Pi$ definiujemy ^{odpowiednio} jako
transytywne i równoważnościowe domknięcie

relacji $\xrightarrow{\Pi}$.

- $\xrightarrow{*} \Pi$ osiągalność w grafie
- $\overset{*}{\leftrightarrow} \Pi$ bycie w jednej spójnej
składowej (osiągalność w grafie
bez skierowania)

KONIEC DYGRESJI

Dla danej CFG $G = \langle N, \Sigma, S, \Pi \rangle$ przez $\bar{L}_G$ oznaczamy $\{w \in (N \cup \Sigma)^* : S \xrightarrow{*} \Pi w\}$,
przez $L_G = \bar{L}_G \cap \Sigma^*$

Def. $L \subseteq \Sigma^*$ jest bezkontekstowy (CFL),
gdy istnieje CFG G t.ż. $L = L_G$

Obserwacja Każdy język regularny jest bezkontekstowy.

Dowód Klasa CFL spełnia warunki z uwagi (*), (i), (ii), (iii):

(*) = proste, dodajemy reguły $S \rightarrow w$ dla $w \in$ języka

(i): bierzemy sumę rozłączną dwóch grammatyk i dodajemy reguły $\langle S, S' \rangle, \langle S, S'' \rangle$
nowy S

(ii): $G' = \langle N', \Sigma, S', \Pi' \rangle$, $G'' = \langle N'', \Sigma, S'', \Pi'' \rangle$,

konstruujemy $G = \langle N' \cup N'' \cup \{S\}, \Sigma, S, \Pi' \cup \Pi'' \cup \langle S, S'S'' \rangle \rangle$

(iii) Podobnie gwiazdka.

Przykład • Notacja: $S \rightarrow aSa \mid bSb \mid \epsilon$

oznacza, że $\Pi = \{ \langle S, aSa \rangle, \langle S, bSb \rangle, \langle S, \epsilon \rangle \}$

(to konkretnie daje język palindromów parzystej długości).

• $S \rightarrow SS \mid \epsilon \mid aSb \mid bSa$

$\leadsto$ język słów, które mają tyle samo liter a co b.

• $S \rightarrow (S) \mid [S] \mid SS \mid \epsilon$

poprawne nawiasowanie = $(,), [,]$.

Konwencja notacyjna (nieformalna Marcinkowskiego):

Dla języków L, L' piszemy $L = L'$

gdy $L \stackrel{\cdot}{=} L' \subseteq \{ \epsilon \}$
↑
różnica symetryczna

Def CFG $G = \langle N, \Sigma, S, \Pi \rangle$ jest postaci normalnej Chomskiego, gdy każda produkcja $\in \Pi$ jest postaci $A \rightarrow BC$ dla $A, B, C \in N$ lub $A \rightarrow a$ dla $A \in N, a \in \Sigma$.

Tw. (Chomskiego o postaci normalnej)

Dla każdego CFL L istnieje CFG G w postaci Chomskiego t.ż. $L = L_G$.

Dowód: Nudny :-)

Lemat (o pompowaniu dla CFG)

Dla każdego CFL L istnieje $n \in \mathbb{N}$ t.ż. dla każdego $w \in L, |w| \geq n$, istnieją słowa

s, z, t, y, x t.ze $|zty| \leq n, |zy| > 0, w = sztyx$
 dla każdego $k \in \mathbb{N}$ $sz^k t y^k x \in L$.

Uwaga Czy język $\{a^i b^j c^k : i, j \in \mathbb{N}\}$ jest CFG?

Odp.: TAK (proste)

A co z $\{a^i b^j c^k : i, j \in \mathbb{N}\}$?

Odp.: TAK (to samo)

A czym jest przekrój tych języków?

Odp.: $\{a^i b^i c^i : i \in \mathbb{N}\}$

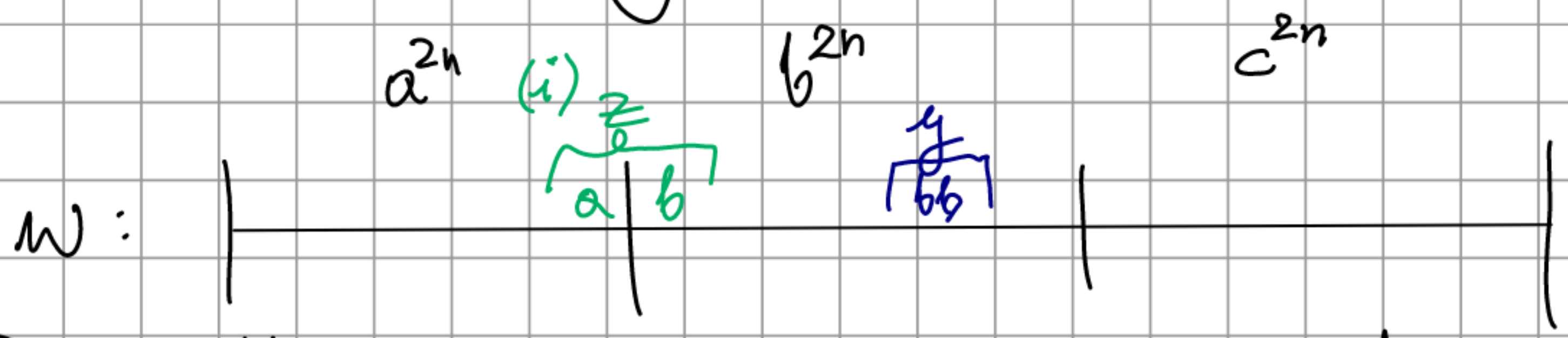
Ten język jednak nie jest CFL!

Dowód Założmy, że L jest CF. Niech

n : stała z lematu o pomiarze.

Niech $w = a^{2n} b^{2n} c^{2n}$. Wtedy są

stałe s, z, t, y, x z lematu.

Przypadki: (i) z lub y zawiera dwie różne literki, to dla $k=2$ wygrujemy

(ii) jeżeli x, y mają tylko po jednej literce, to $k=0$ wygramy bo tej trzeciej literki jest więcej.

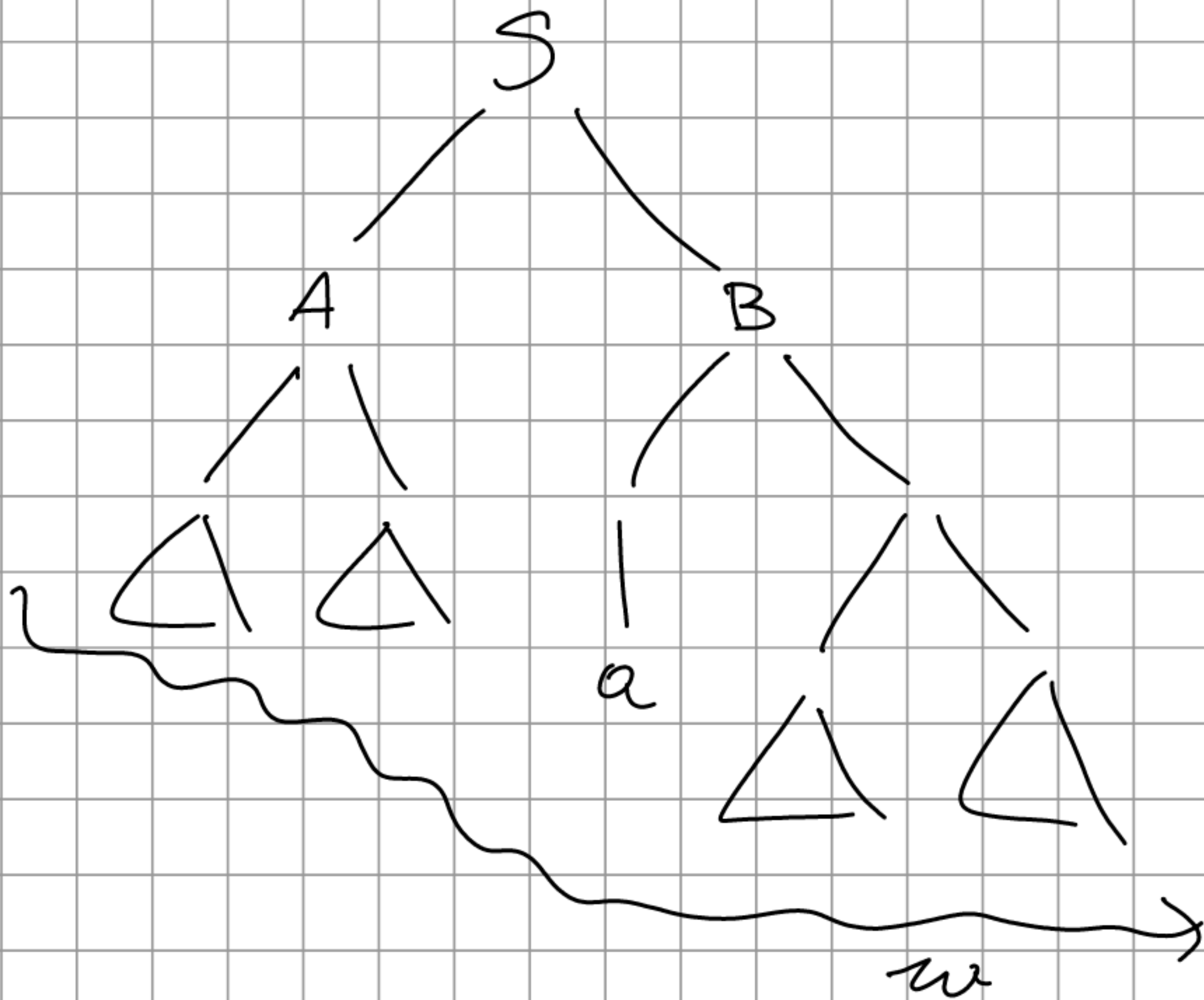
21.03.2022

D-d. (lematu o pompowaniu)

Weźmy $L \in CFL$ oraz CFG $G = \langle N, \Sigma, S, \Pi \rangle$

w postaci normalnej Chomsky'ego i niech

$n = 2^{|N|+3}$. Niech $w \in L$, $|w| \geq n$.

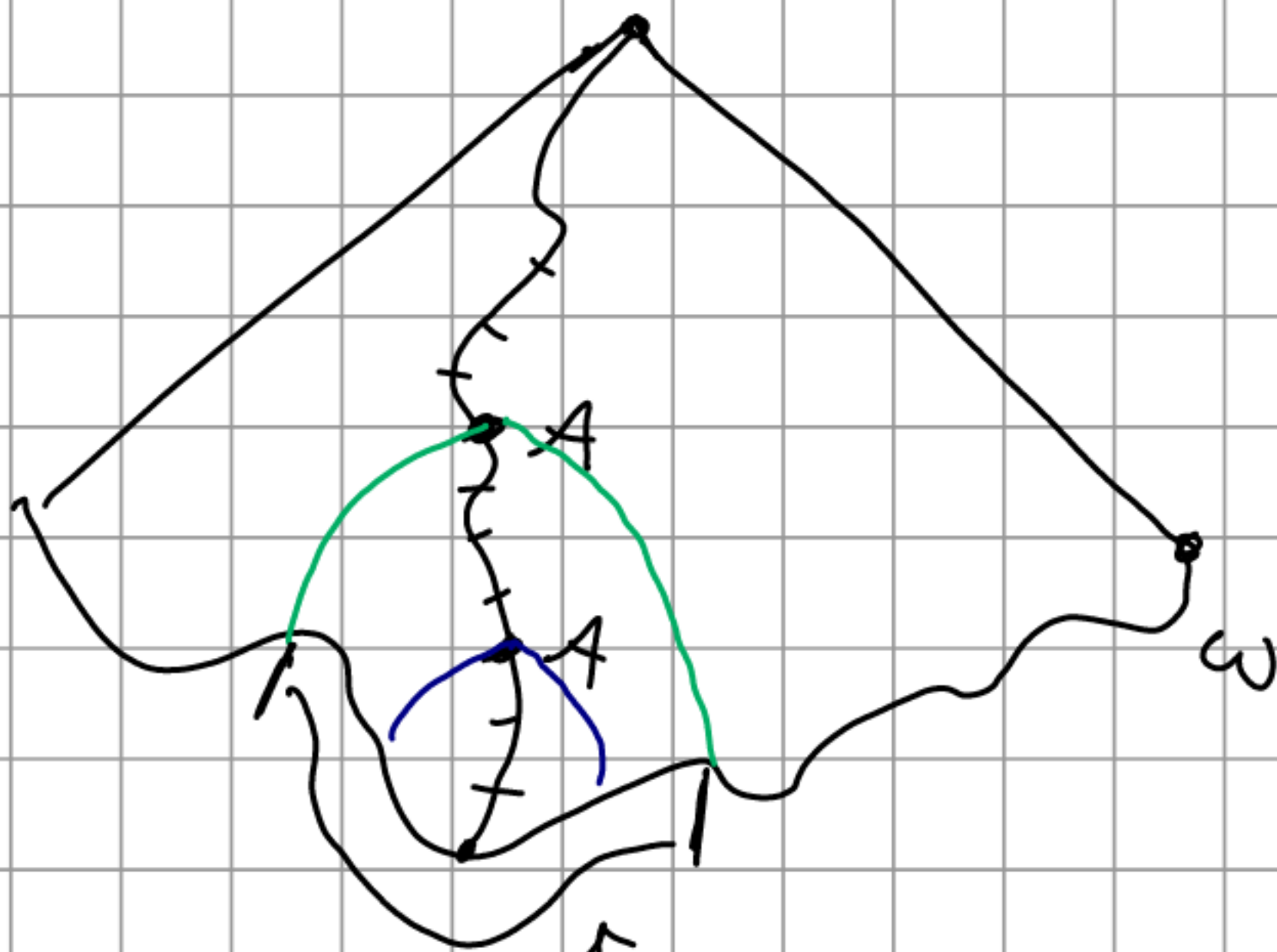

Drzewo słowa w .

Jaka jest najdłuższa ścieżka od
korzenia do liścia? Co najmniej
ma długość $|N|+3$ ($\log n$).

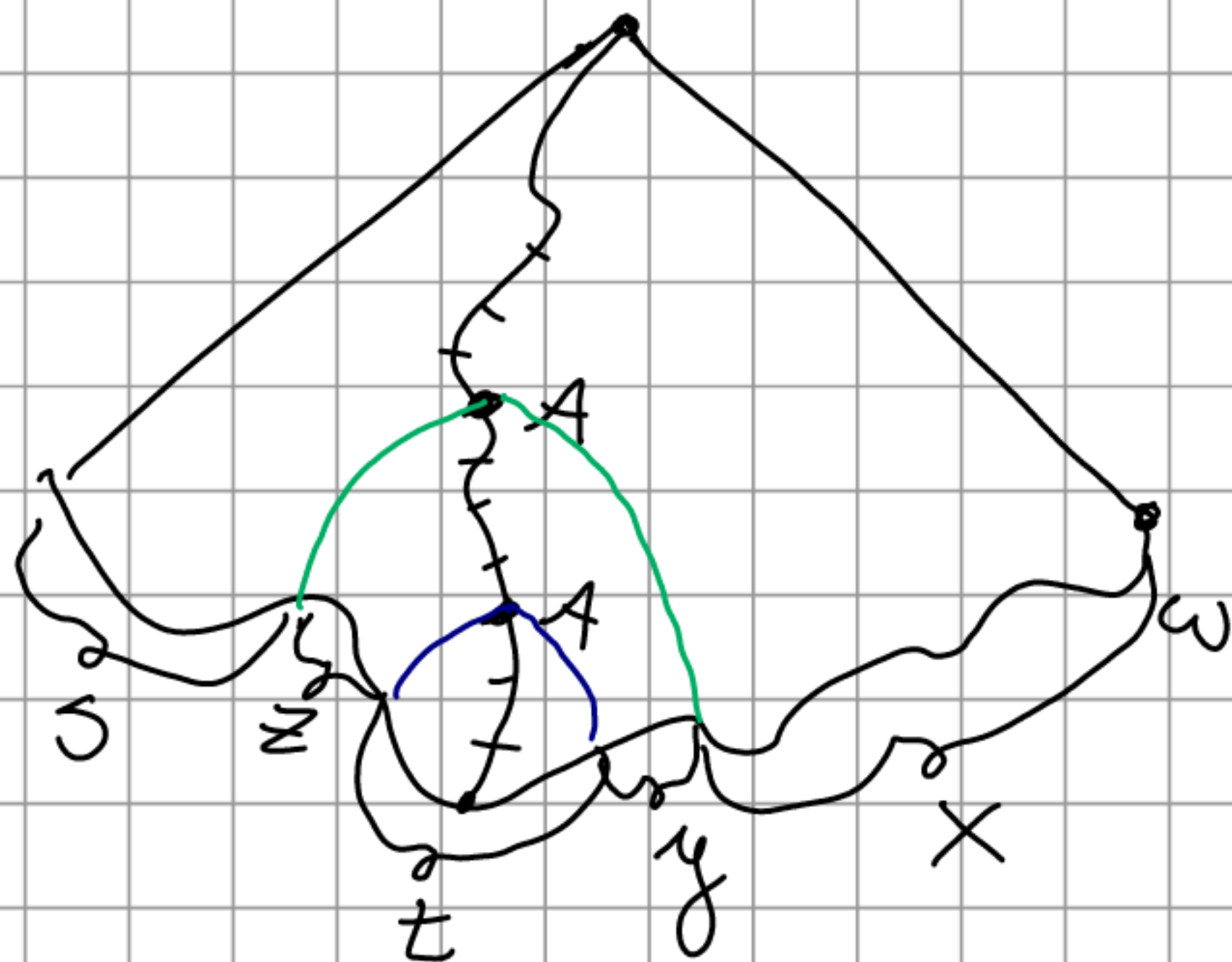
Na tej ścieżce są same nieterminale
(poza liściem), zatem musi być
jakiś nieterminal, który się powtórza.
Niech A będzie takim nieterminalem
który jest najniższy na tej ścieżce.

to ma $dt. \leq 2^{|N|+1}$

(mo to tylko A się
może powtórzyć na
tej ścieżce)

Podział jest naturalny:

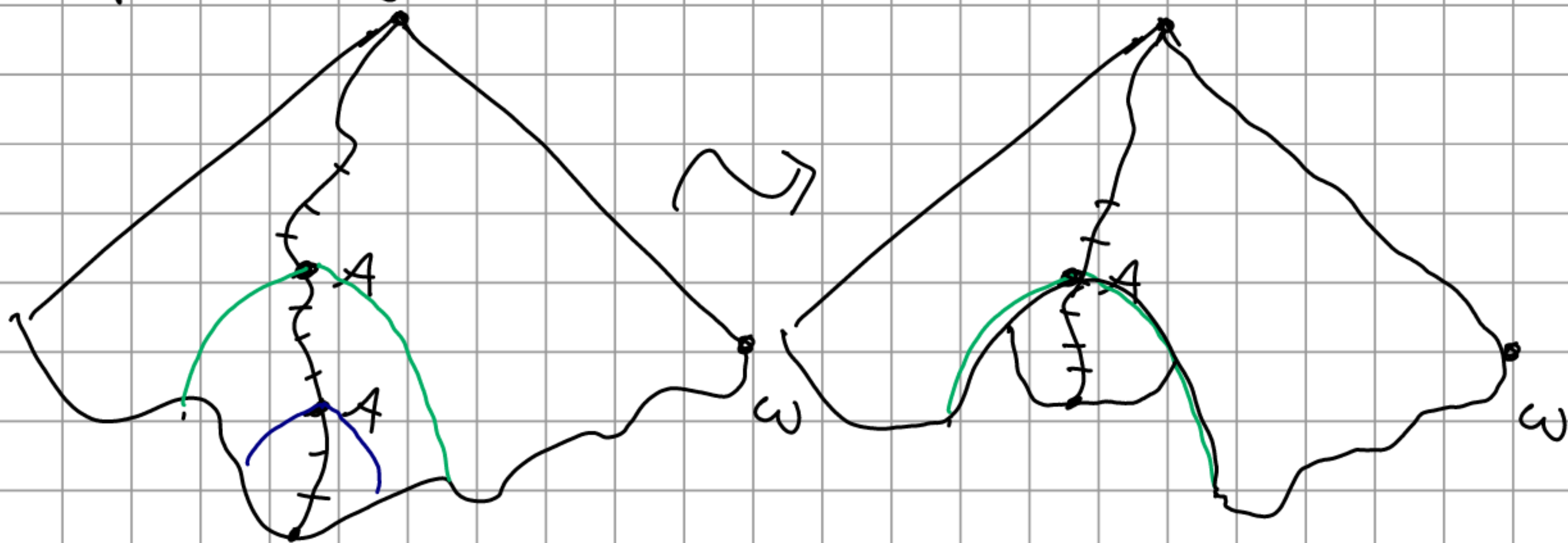

Wtedy $|zty| \leq 2^{|\mathcal{N}|+1} \leq n$.

Ponadto $|zy| > 0$ (to niszcz wystąpienie

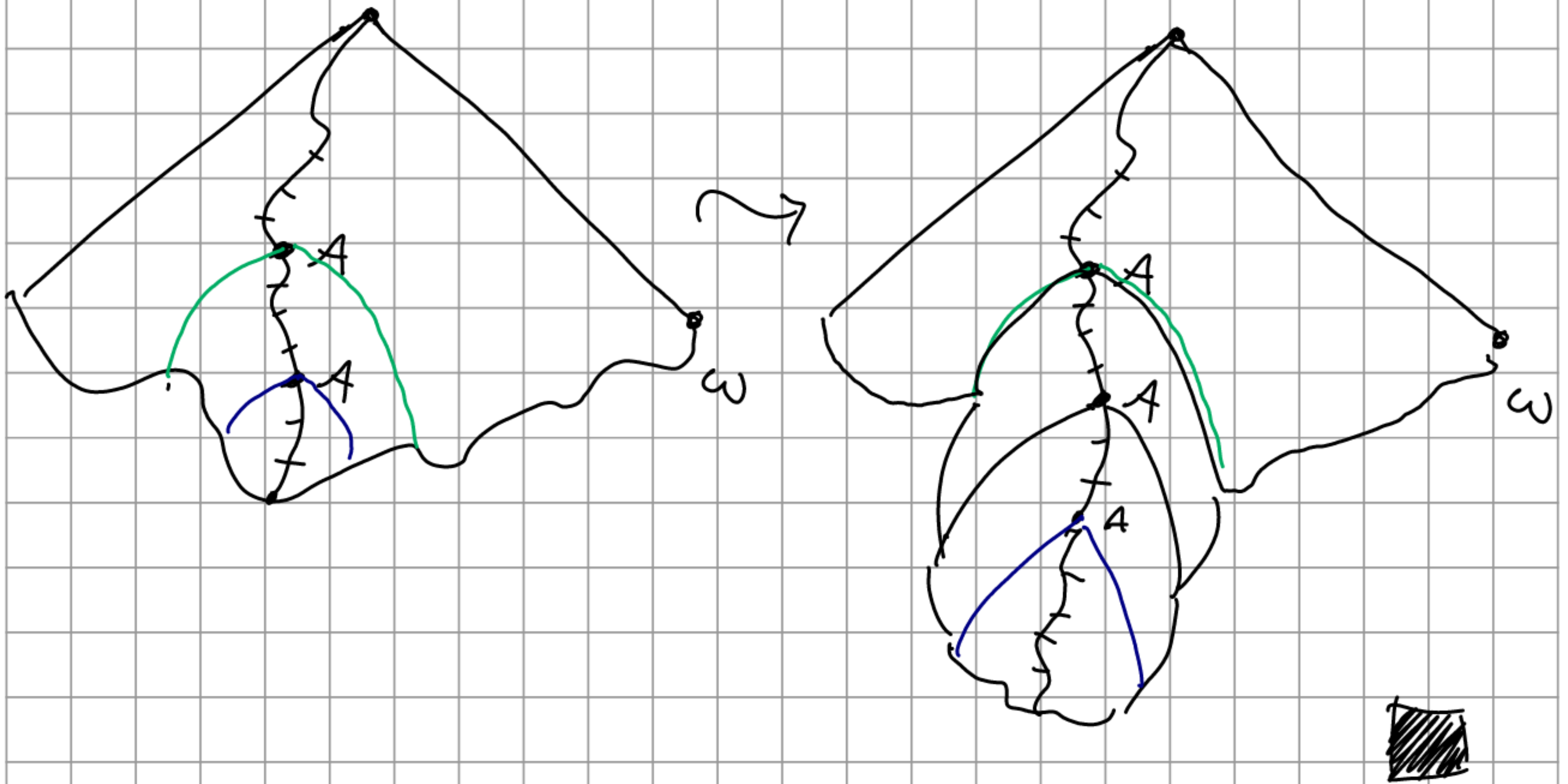
A jest potomkiem tylko jednego
dziecka tego wystąpienia wyżej).

- gdy $k=0$: "przeszczepiamy" tą niszcz
produkcję A pod tą większą

- gdy $k \geq 1$: "replikujemy" tę wyzszą produkcję tyle ile trzeba.

AUTOMATY ZE STOSEM

Def. Automat ze stosem (NPDA: Nondeterministic

Push Down Automaton) to krótka

$$A = \langle \Sigma, Q, q_0, S, Z, \delta \rangle,$$

Σ alfabet skończony
 Q zbiór stanów
 q_0 stan początkowy
 S zbiór kółek sweterków (skończony)
 Z sweterek dna stosu
 δ relacja przejścia

gdzie $\delta \subseteq (Q \times (\Sigma \cup \epsilon) \times S) \times (Q \times S^*)$

ora δ ma takie własności:

- $\delta(q, a, Z, q', w) \Rightarrow w = Z^v$ gdzie v nie zawiera Z .
- $\delta(q, a, A, q', w) \wedge A \neq Z \Rightarrow w$ nie zawiera Z .

Wtedy $\hat{\delta} \subseteq \Sigma^* \times (Q \times S^*)$ jest

najmniejsza relacja spełniająca:

- $\hat{\delta}(\epsilon, q_0, Z)$

- $\hat{\delta}(w, q, VA) \wedge \delta(q, a, A, q', w)$

$\Rightarrow \hat{\delta}(wa, q, VW)$ ($a \in \Sigma \cup \{\epsilon\}$).

Wtedy $L_A = \{w : \exists q \hat{\delta}(w, q, Z)\}$.

Przykład Palindromy pangramy:

$$\delta(q_1, B, A, q_1, AB)$$

$$\delta(q_1, \epsilon, A, q_2, A)$$

$$\delta(q_2, A, A, q_2, \epsilon)$$

Przykład Słowa w t. z. $|w|_0 = |w|_1$.

Tw. Klasa języków bezkontekstowych jest
równa klasie języków wyrażanych przez NPDA.

Uwaga (bardzo ważna) Klasy rozstrzygane
przez maszyny deterministyczne są zamknięte
na dopełnienie.

Pytanie Czy w sformułowaniu tw. nie
można zmienić NPDA na PDA:

$\{a^i b^i c^i : i \in \mathbb{N}\}$ nie jest CFL

ale dopełnienie jest.

Def. Zanim to, wprowadzimy pojęcie postaci
normalnej Greibach: CFG G jest w
tej postaci gdy dla każdego $\langle A, w \rangle \in TT$
 $w \in \Sigma N^*$.

Lemat Dla każdego $L: CFL$ istnieje G
w postaci normalnej Greibach t.ż. $L = L_G$

Dawód tw. " $\Rightarrow$ " Weźmy CFL L oraz CFG G
w postaci normalnej Greibach t.ze $L = L_G$.

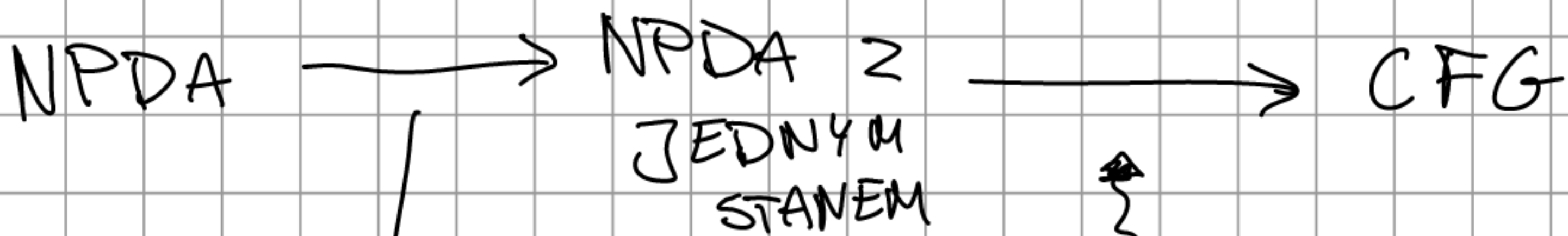
Zbudujemy NPDA $\langle \Sigma, Q, q_0, S, Z, \delta \rangle$
t.ze $L = L_A$.

- Jeśli w Π jest produkcja $A \rightarrow a w$,
to $\delta(q, a, A, q, w^R)$,
• $\delta(q_0, \epsilon, Z, q, ZS)$,

gdzie $Q = \{q_0, q\}$, $S = N$

28.03.2022

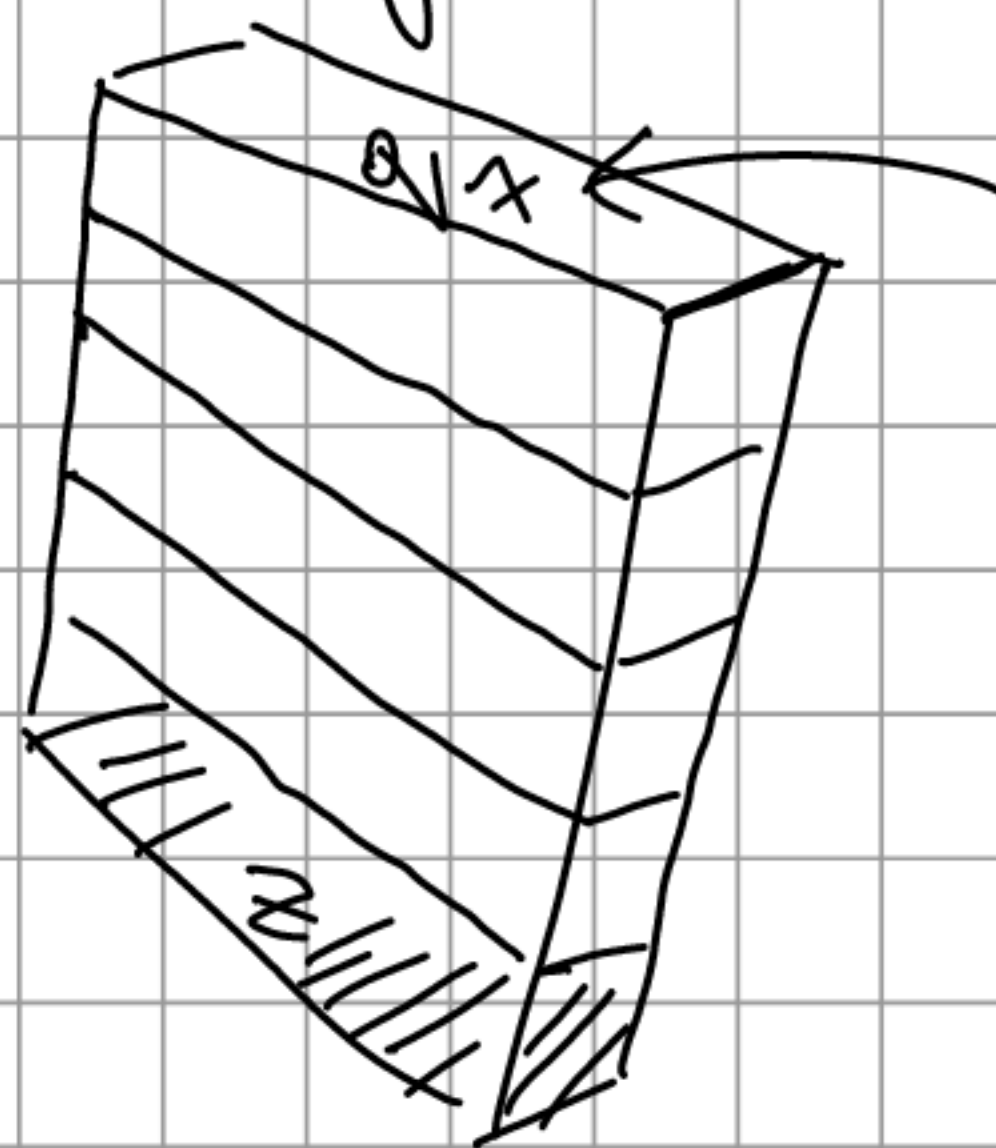
Kontynuacja dowodu NPDA $\rightarrow$ CFG

ta część już potrafimy, analogicznie do poprzedniej części dowodu.

Teraz stos to kłobrowe

kłocki, na wierzchu których napisany jest jakiś stan

"Wyobraź sobie, że oglądając ten klocek jesteś w stanie q_7 "

Problem pojawi się przy ślizganiu kłobków. Ten napisany stan może być już nieakceptowny.

stary automat

Np.: $\langle q_7, \text{czerwony}, a, q_3, \text{ziel-nieb-ziel-czerw} \rangle$

nowy automat

$\langle -, \langle q_7, \text{czerw} \rangle, a, \langle q_3, \text{ziel} \rangle, \langle ?, \text{nieb} \rangle, \langle ?, \text{ziel} \rangle, \langle ?, \text{czerw} \rangle \rangle$

co tutaj?
no nie wiadomo

Naprawa: teraz klocki będą takie:

dziura

Trypieni jest
tyle co stanów.

Nasze stany: $\langle \text{trypień}, \text{dziura}, \text{kolor} \rangle$

Instrukcje starego automatu:

$\langle q, k, a; q', A_1 A_2 \dots A_L \rangle, L \geq 1$

↑
wierzch

→ zastępujemy zbiorem wszystkich
instrukcji postaci

(pomijemy stan: jest tylko jeden)

$\langle [d_0, k, q], a; [d_0, A_1, d_1] [d_1, A_2, d_2] \dots [d_{L-1}, A_L, q'] \rangle$

↑ kolor ↑
dziurka ↑
topień

(kwantyfikujemy po $d_0, d_1, \dots, d_{L-1}$)

Instrukcje starego automatu:

$\langle q, k, a, q', \epsilon \rangle$

$\hookrightarrow \langle [q', k, q], a, \epsilon \rangle$

Poprawność Jasne jest, że każdy przebieg
starego automatu można zesymulować nowym.

W drugą stronę: nie wprost w miarę

łatwo.

Kilka szczegółów o których nie chcemy
rozmawiać: co z dnem stosu? Co

z akceptowaniem?

DRUGA CZĘŚĆ KURSU

Wcześniej: Język $\subseteq \Sigma^*$

Teraz: Problem $\subseteq \mathbb{N}$

Będziemy pisać programy, które wczytują jedną liczbę naturalną, a jeśli zwrócają wynik, to on też będzie liczbą naturalną.

Def. $A \subseteq \mathbb{N}$ nazywamy rekurencyjnym (obliczalnym, rozstrzygalnym) jeśli istnieje program φ t.że dla każdej $n \in \mathbb{N}$:

$$\begin{cases} \varphi(n) = 0 \Leftrightarrow n \notin A \\ \varphi(n) = 1 \Leftrightarrow n \in A \end{cases} .$$

Obserwacja każdy zbiór skonieczony jest rekurencyjny. Klasa zbiorów rekurencyjnych jest zamknięta na sumę, przecięcie i dopełnienie.

Obserwacja Istnieje nierekurencyjne podzbiory $\mathbb{N}$.

Def. Podzbiór $A \subseteq \mathbb{N}$ jest rekurencyjnie przeliczalny (r.e.: recursively enumerable) gdy istnieje program φ t.ż. dla każdego $n \in \mathbb{N}$:

$$(i) \quad \varphi(n) = 1 \Leftrightarrow n \in A$$

$$(ii) \quad \varphi(n) \in \mathbb{N} \Leftrightarrow n \in A \quad \wedge$$

$$\varphi(n) = \perp \Leftrightarrow n \notin A$$

$\uparrow$ φ się zapętla na n .

Obserwacja Klasa r.e. jest zamknięta na przecięcie i sumę.

Obserwacja Jeżeli A jest r.e. i $\mathbb{N} \setminus A$ jest r.e., to A i $\mathbb{N} \setminus A$ są rekurencyjne.

Numerujemy wszystkie programy **EFEKTYWNE**,
 tzn. mamy inny program, który może
 wczytać program i zwrócić jego
 numer oraz dla numeru zwrócić program.

	1	2	3	4	5	...
φ_1	⊥	⊥	⊥			
φ_2	4	2137	28			
φ_3	1	⊥	⊥			
φ_4	0	7	⊥			
⋮						

$$K = \{ n : \varphi_n(n) \in \mathbb{N} \}$$

Obserwacja K jest r.e.

Umiemy policzyć φ_n
 i uruchomić go na n .

zbiór tych miejsc
 na przekątnej
 gdzie jest liczbę,
 czyli te programy
 które się zatrzymają
 dla swojego numeru

T.W. (Turinga o nierozstrzygalności problemu stopa)
 K jest nierozstrzygalny.

D-d. Dowód nie wprost. Założymy że

K jest rozstrzygalny przez pewien program φ .

Niech φ będzie programem, który:

- wczytuje n ,
- jeśli $\varphi(n) = 1$, to się zapętli,
- w p.p. zwróć 1.

Wtedy φ ma pewien numer n .

• Jeśli $\varphi(n) = 1$, to znaczy, że φ nie zapętla się na n , ale z definicji φ powinien się zapętlić na n .

• Jeśli $\varphi(n) = 0$, to znaczy, że φ nie powinien się zatrzymać, ale z jego definicji φ się zatrzyma na n .

$$n \in K \Leftrightarrow \varphi_n(n) \in \mathbb{N} \Leftrightarrow \varphi(n) = 0 \Leftrightarrow n \notin K$$

4.04.2022

Def. Funkcja rekurencyjna to relacja wejścia - wyjścia dla programu w MVFP.

Obserwacja Funkcje rekurencyjne to częściowe funkcje $\varphi: \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$. Ich wzim podklasa: funkcje rekurencyjne całkowite.

Uwaga Zbiór $A \subseteq \mathbb{N}$ jest r.e. $\Leftrightarrow$ istnieje f rek. t.ze $A = \text{dom}(f)$

Def. Niech $A, B \subseteq \mathbb{N}$. Wtedy $A \leq_{\text{rek}} B$ (czytaj "A jest nie trudniejszy od B ze względu na redukcje całkowite rekurencyjne") gdy istnieje całkowita funkcja rek. f (zwana redukcją) t.ze $\forall n \in \mathbb{N} (n \in A \Leftrightarrow f(n) \in B)$

Obserwacje (1) $A \leq_{\text{rek}} B$ i $B \leq_{\text{rek}} C$, to $A \leq_{\text{rek}} C$

(2) $A \leq_{\text{rek}} B$ i B jest rekurencyjny, to A też.

(3) $A \leq_{\text{rek}} B$ i B jest r.e., to A też jest r.e.

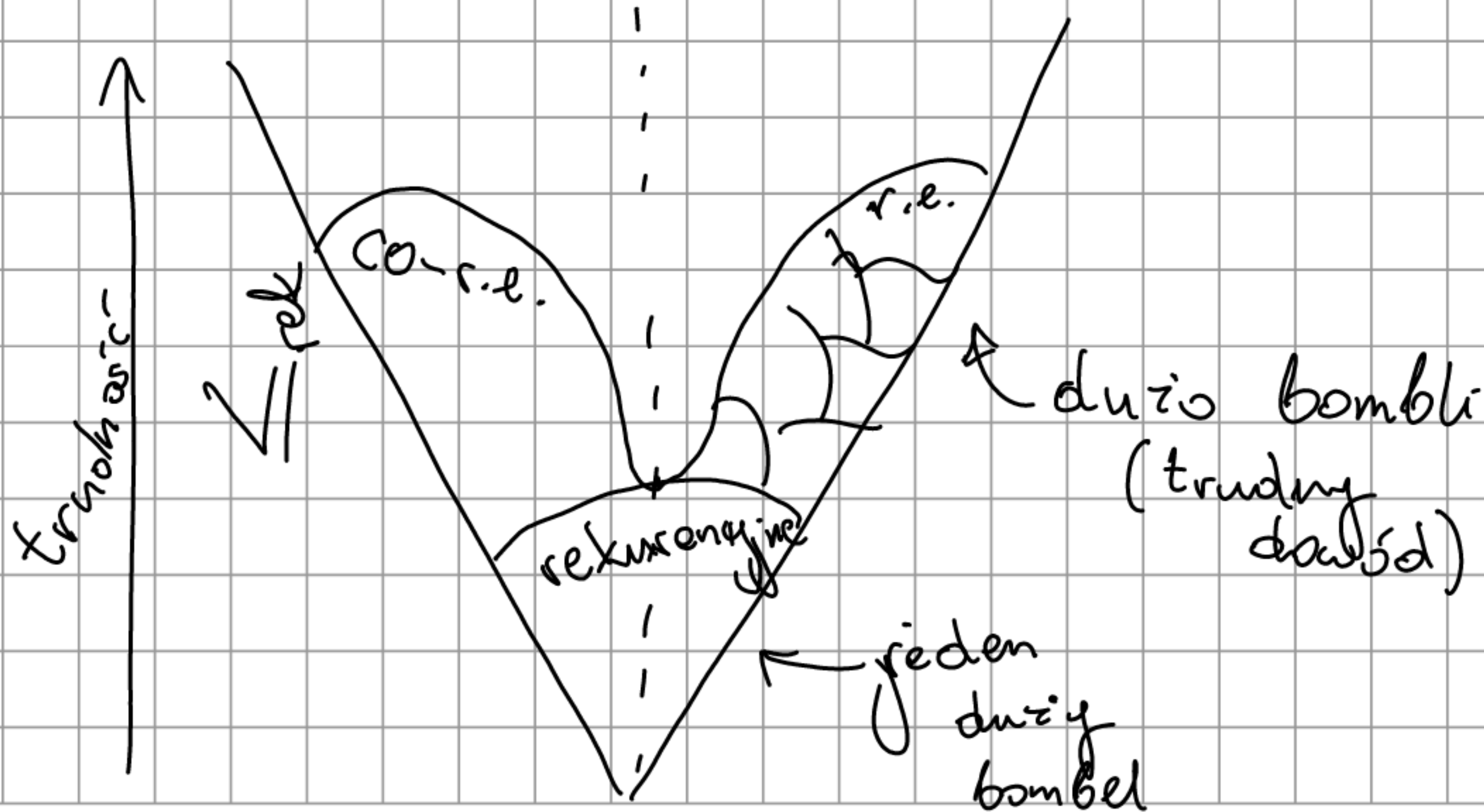
(4) Jeżeli A, B rekurencyjne i nietrywialne,
($\neq \emptyset, \mathbb{N}$), to $A \leq_{\text{rek}} B$ i $B \leq_{\text{rek}} A$

D-d. (4) Weźmy $b \in B$, $b' \in \mathbb{N} \setminus B$. Niech

f_A : rozstrzyga A . Zbudujemy redukcję f :

$f(n) =$ "wczytaj n , uruchom
 $f_A(n)$, jeśli wyszło
0, to zwróć b' , jeśli
wyszło 1, to b "

$\leq_{\text{rek}}$ dzięki $P(\mathbb{N})$ ma "bomble"

Tw. K (z poprzedniego wykładu) jest zupełny w klasie r.e. ze względu na całkowite redukcje rekurencyjne, tj. dla każdego $B \in r.e.$ zachodzi $B \leq_{rek} K$

Wykład $A_7 = \{n : \varphi_n(7) = 77\}$ jest r.e. Pokażemy, że $K \leq_{rek} A_7$. Budowa redukcji:

- przyjmujemy numer n ,
- piszemy program:

	wczytaj m
	uruchom $\varphi_n(n)$
	zwróć 77

- zwracamy numer tego programu

To jest funkcja całkowite i do tego działa. Gdy $n \in K$, to $\varphi_{f(n)}$ się skończy i zwraca 77 dla dowolnego wejścia, więc $f(n) \in A$. Gdy $n \notin K$, to $\varphi_{f(n)}$ się nie skończy dla każdego

wejścia, więc $f(n) \notin A_7$.

Def $A \subseteq \mathbb{N}$ jest ekstensjonalny jeśli

$$\forall i \in A, j \notin A \exists n \varphi_i(n) \neq \varphi_j(n)$$

↑
może
być
pińeczka

Przykład $A = \{n : \varphi_n \text{ jest całkowite}\}$

Alt. definicja A ekstensjonalny gdy $\forall i, j \in \mathbb{N}$

jeśli $\varphi_i = \varphi_j$ (jako funkcje), to $i \in A \Leftrightarrow j \in A$

Tw. (Rice'a) Żaden nietrywialny zbiór

ekstensjonalny nie jest rekurencyjny.

D-d. Weźmy $A \subseteq \mathbb{N}$: nietrywialny i ekstensjo-

nalny. BSO przyjmijmy, że żaden

"numer funkcji pustej" nie należy do A

(zawsze możemy wziąć A^c).

Pokażemy, że $K \leq_{rek} A$. Niech $k \in A$.

Konstruujemy redukcję f :

• dają nam n

• piszemy program:

wczytaj m
oblicz $\varphi_n(n)$
oblicz $\varphi_k(m)$
i zwróć wynik

• zwróć jako $f(n)$ numer tego programu.

Σ - alfabet skończony, $\Pi \subseteq \Sigma^* \times \Sigma^*$,
Skończony

$w \xrightarrow{\Pi} v$: relacja na Σ^*
 $\Downarrow$ def
 $w = w_1 l w_2, v = w_1 r w_2, \langle l, r \rangle \in \Pi,$

$w \xrightarrow{*} \Pi v$: przechodnie domknięcie $\xrightarrow{\Pi}$

$w \overset{*}{\longleftrightarrow} \Pi v$: równoważnościowe domknięcie $\xrightarrow{\Pi}$.

Tw. (o nierozstrzygalności problemu słów Thuego)

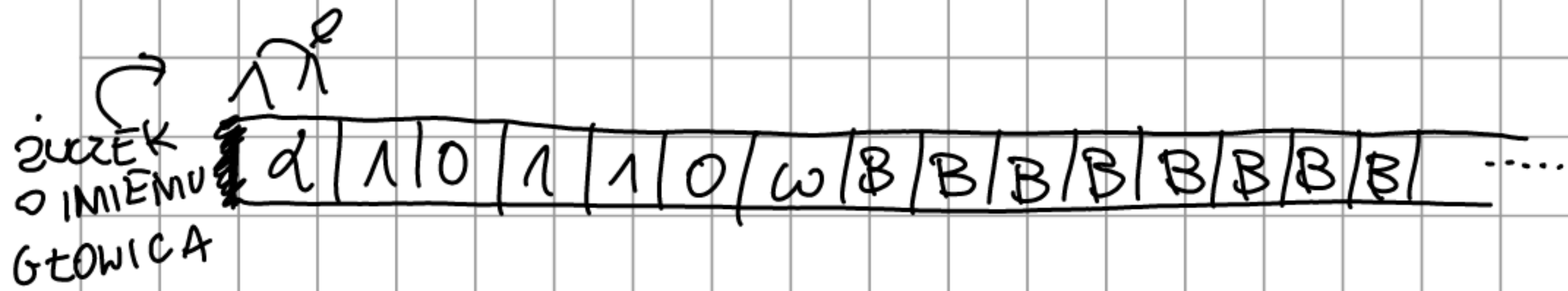
Problemy Semithue = $\{ \langle w, v, \Pi \rangle : w \xrightarrow{*} \Pi v \}$,

Thue = $\{ \langle w, v, \Pi \rangle : w \overset{*}{\longleftrightarrow} \Pi v \}$ są

nierozstrzygalne.

11.04.2022

MASZYNA TURINGA

$$\mathcal{A} = \{a, \omega, 0, 1, B\}$$

↑
blank, początkowo
tym wypełnione
taśmę

Q : skończony zbiór stanów, $q_0 \in Q$: stan początkowy,
 $q_f \in Q$: stan końcowy

$$\delta: Q \times \mathcal{A} \rightarrow Q \times \mathcal{A} \times \{L, R\}$$

↑ aktualny stan   ↑ litarka pod głowicą   ↑ nowy stan   ↑ na co zmienić literę pod głowicą   ↑ przesunąć głowicę w lewo lub praw.

Własności:

- a jest znakiem końca taśmy, nie można go napisać, zmaszczyć, ani przejść na lewo stojąc na a
- widząc B należy coś napisać
- δ jest f. częściową

- wynikiem jest ciąg znaków na prawo od w .
- nie ma znaków z q_F .

Teraz maszyną Turinga to nasz MUZF, dalej mamy K "z tytułu glory".

Teza Churcha każdy algorytm daje się przedstawić jako maszyną Turinga.

D-d. (tw. o nierozstrzygalności słów SemiTrue)

(Daję π, v, w i pytają czy $w \xrightarrow{\pi} v$)

Pokażemy, że $K \leq_{red} \text{SemiTrue}$. n-ta maszyna turinga

Konstrukcja redukcji: daję nam M_n, n

mamy zwrócić w, v, π takie, że $n \in K \Leftrightarrow w \xrightarrow{\pi} v$

Niech $Z = Q \cup A \cup \{ \text{półkula} \}$,

↑ pocięte

$w = a q_0 \text{---} n \text{---} w B$
 ↑
 n zapisane
 binarnie

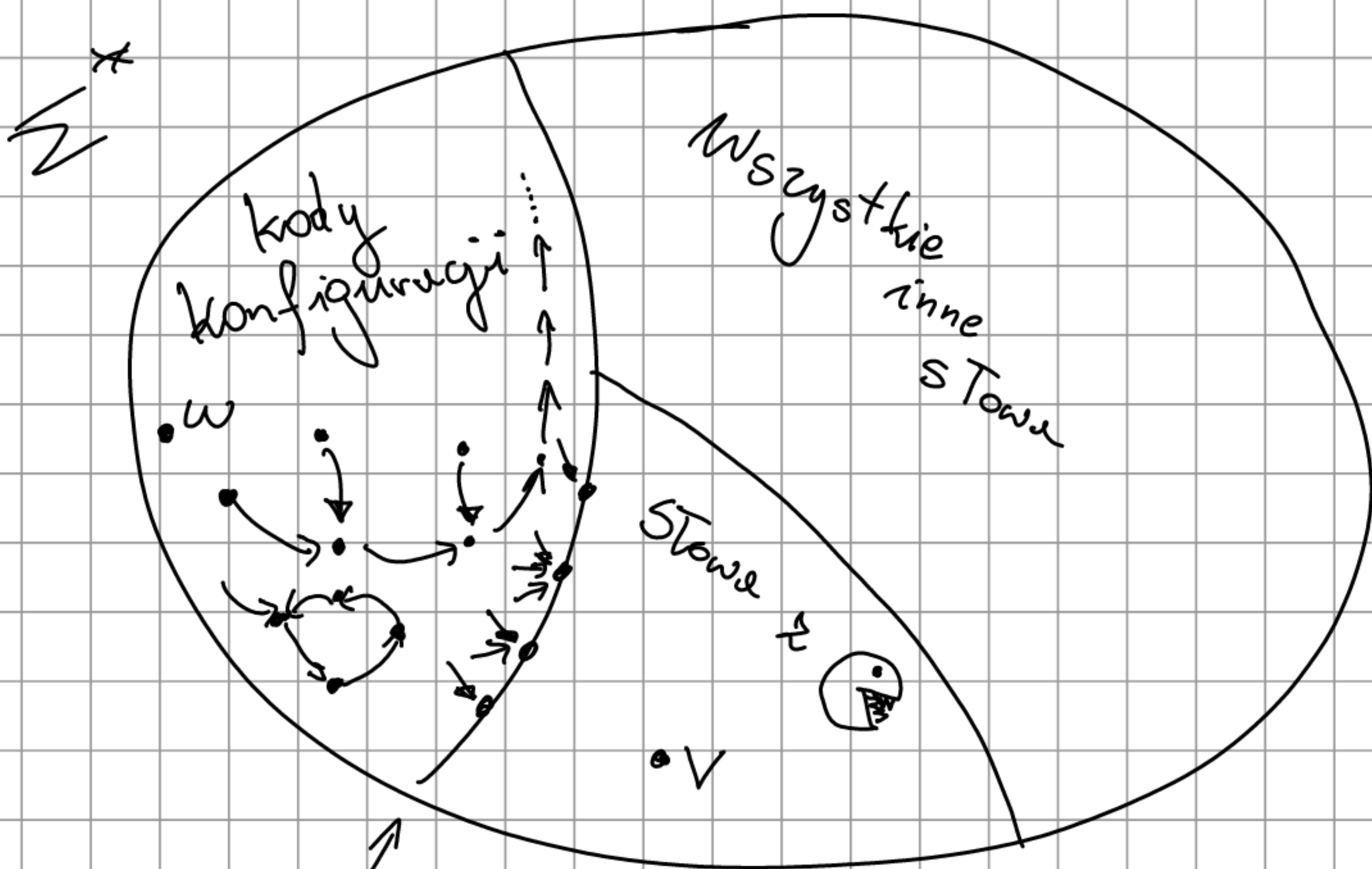
Konstrukcja Π :

- dla każdej "instrukcji" z δ , która ma postać $\delta(q, a) = \langle q', a', L \rangle$, gdzie $a \neq B$, dajemy do Π parę $\langle aq, q'a' \rangle$
- dla każdej instrukcji z δ , która ma postać $\delta(q, B) = \langle q', a', L \rangle$, do Π dajemy $\langle Bq, q'a'B \rangle$ (powiększenie taśmy o białką)
- dla każdej instrukcji z δ , która ma postać $\delta(q, a) = \langle q', a', R \rangle$, $a \neq B$ do Π dajemy $\langle aqb, a'bq \rangle$ dla każdego $b \in A$.
- dla każdej instrukcji z δ , która ma postać $\delta(q, B) = \langle q', a, R \rangle$, do Π dajemy $\langle Bq, aBq' \rangle$
- dla każdego $a \in A$ w Π są takie pary: $\langle a\text{☹}, \text{☹} \rangle, \langle \text{☹}a, \text{☹} \rangle$

• dodajemy do Π parę $\langle q_F, \text{☹} \rangle$

Teraz $V = \text{☹}$.

kod: konfiguracje $M_n \rightarrow$ słowo nad Σ

tu są słowa z q_F , z nich wpada wszystko w porządku.

D-d. (tw. o nierozstrzygalności problemu Thue)
 $\{ \langle w, v, \Pi \rangle : w \stackrel{*}{\leftrightarrow}_{\Pi} v \}$

W zasadzie to samo, co poprzednio.

Trzeba tylko pokazać, że gdy $n \notin K$, to $w \not\stackrel{*}{\leftrightarrow}_{\Pi} v$
 Widać z tego obrazka wyżej!

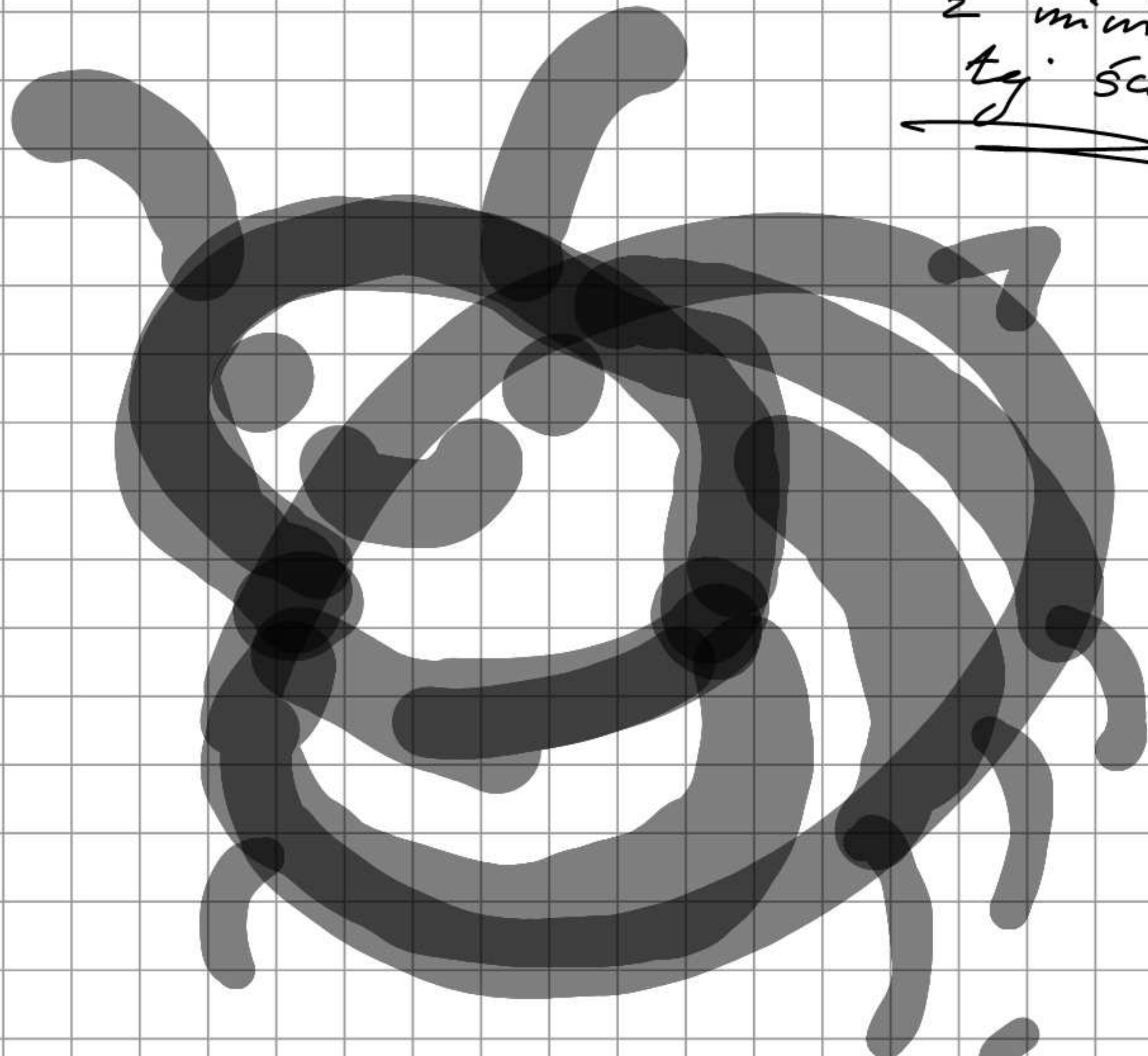
W°

gdyby tak było, to to musi być ten

sen wiechotek

⇓
sprzeczność z minimalnością tej ścieżki.

PSZCZÓŁKA

DWUKIERUNKOWE AUTOMATY SKOŃCZONE

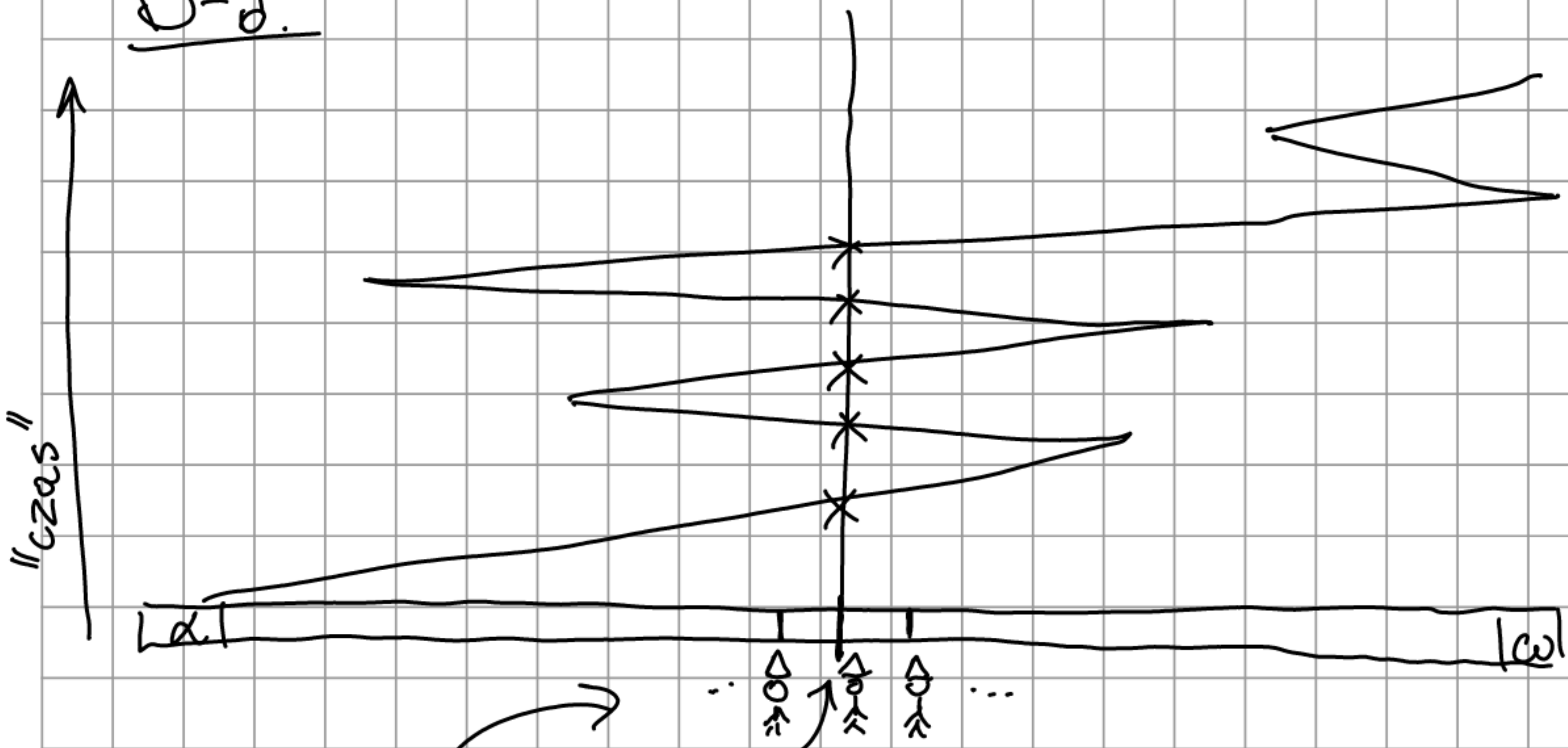
Q : zbiór stanów, $q_0, q_f \in Q$

$\Sigma' = \Sigma \cup \{\alpha, \omega\}$

$\delta: Q \times \Sigma' \rightarrow Q \times \{L, R\}$, musi kończyć w ω

T.W. To model wyraża tylko języki regularne
(Chcemy z pszczołki zrobić zuzczka)
(NFA)

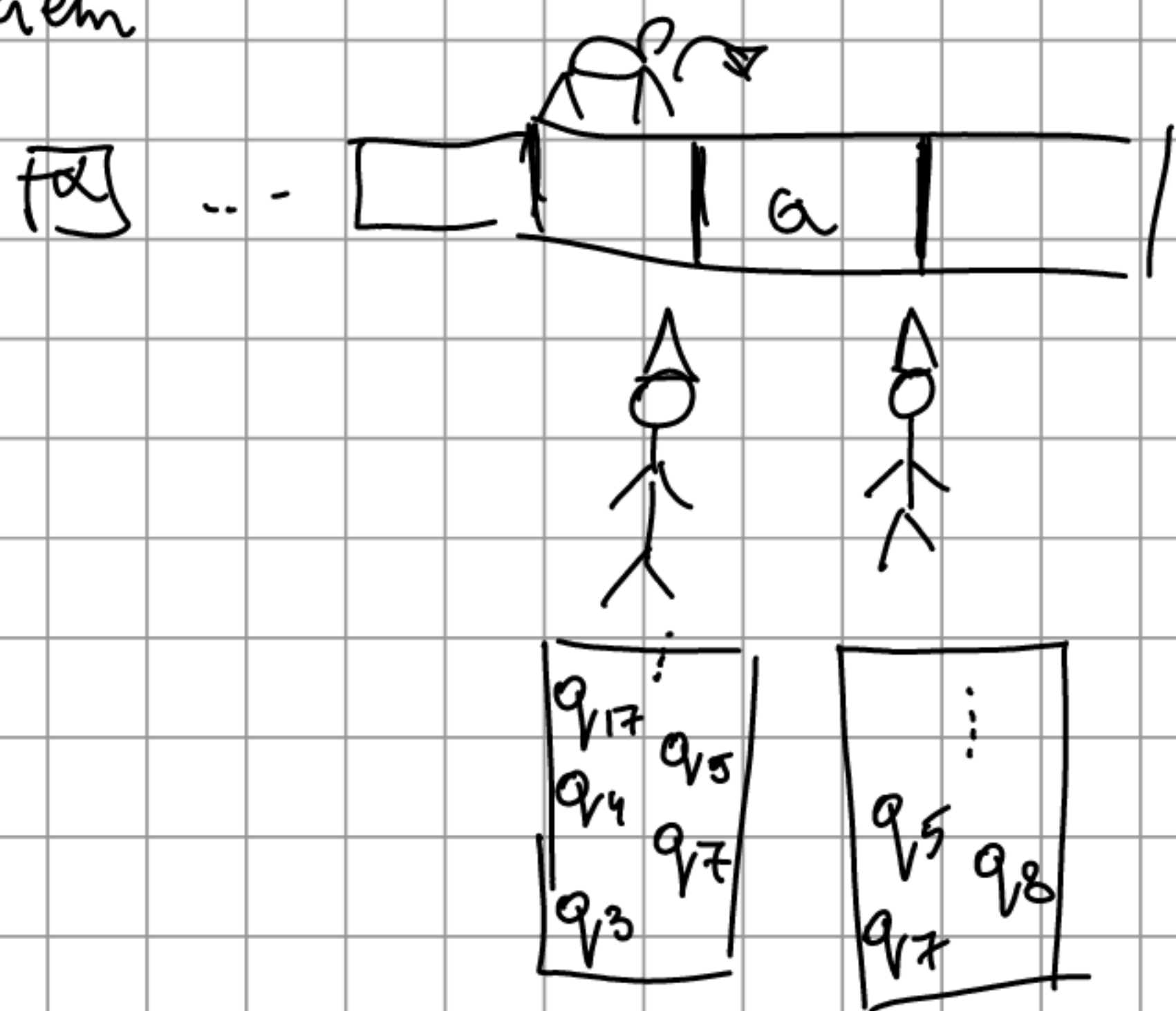
D-d.

w przejściach między komórkami jest krasno linie
punktów precyzji jest $\max. 2/|Q|$

Każdy krasnoludek sporządza listę stanów,
z których pszczołka przeletywała nad krasnolud-
kiem

sprawdza,
czy te listy są kompatybilne

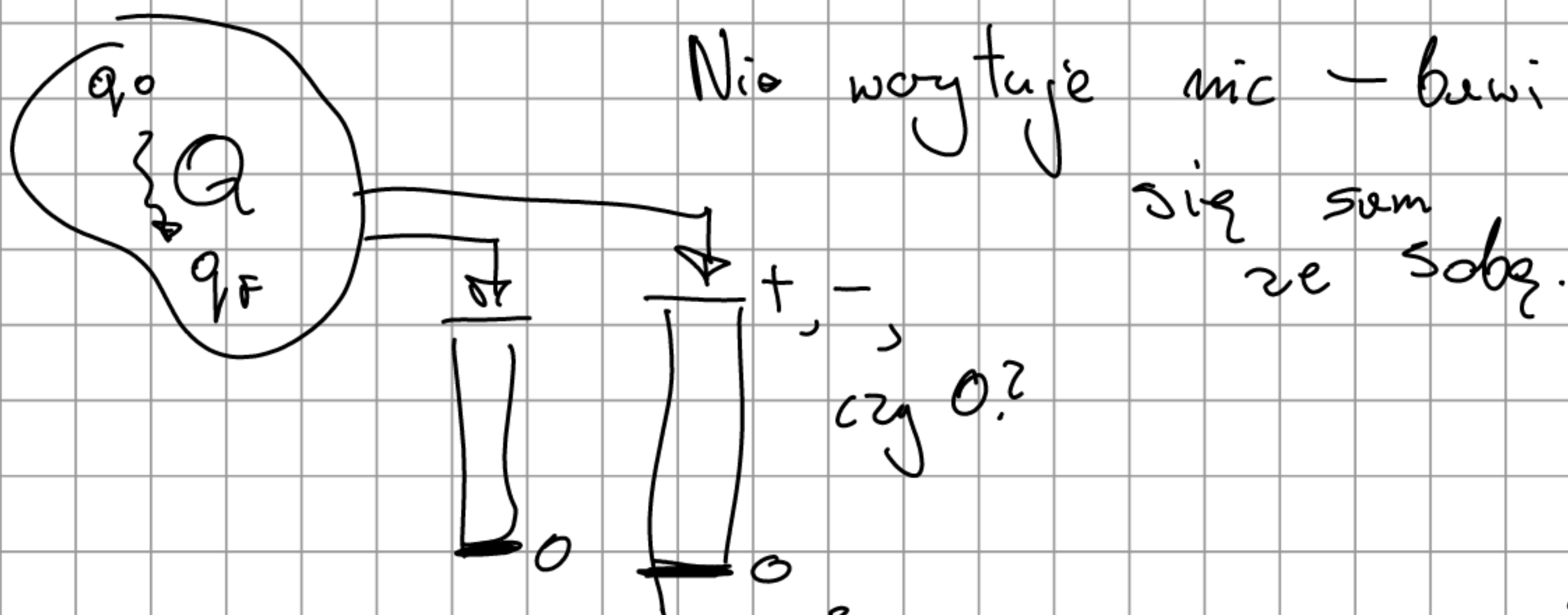
Fakt Pszczołka nie istnieje: są tylko
krasnoludki powiadające bajki

Obserwacja Niekonsekwentna pszczołka jest

także sama.

9.05.2022 NIEROZSTRZYGALNOŚĆ ARYTMETYKI

Maszyny Minsky'ego : $\langle Q, q_0, q_f, \delta \rangle$

$$\delta: Q \times \{\text{zero}, \text{nie-zero}\}^2 \rightarrow Q \times \{+1, 0, -1\}^2$$

TW Problem rozstrzygnięcia czy dane MM zakończy działanie jest nierozstrzygalny. (Problem MM)

• Logika I rzędu w $+$, $\cdot$, $\uparrow$

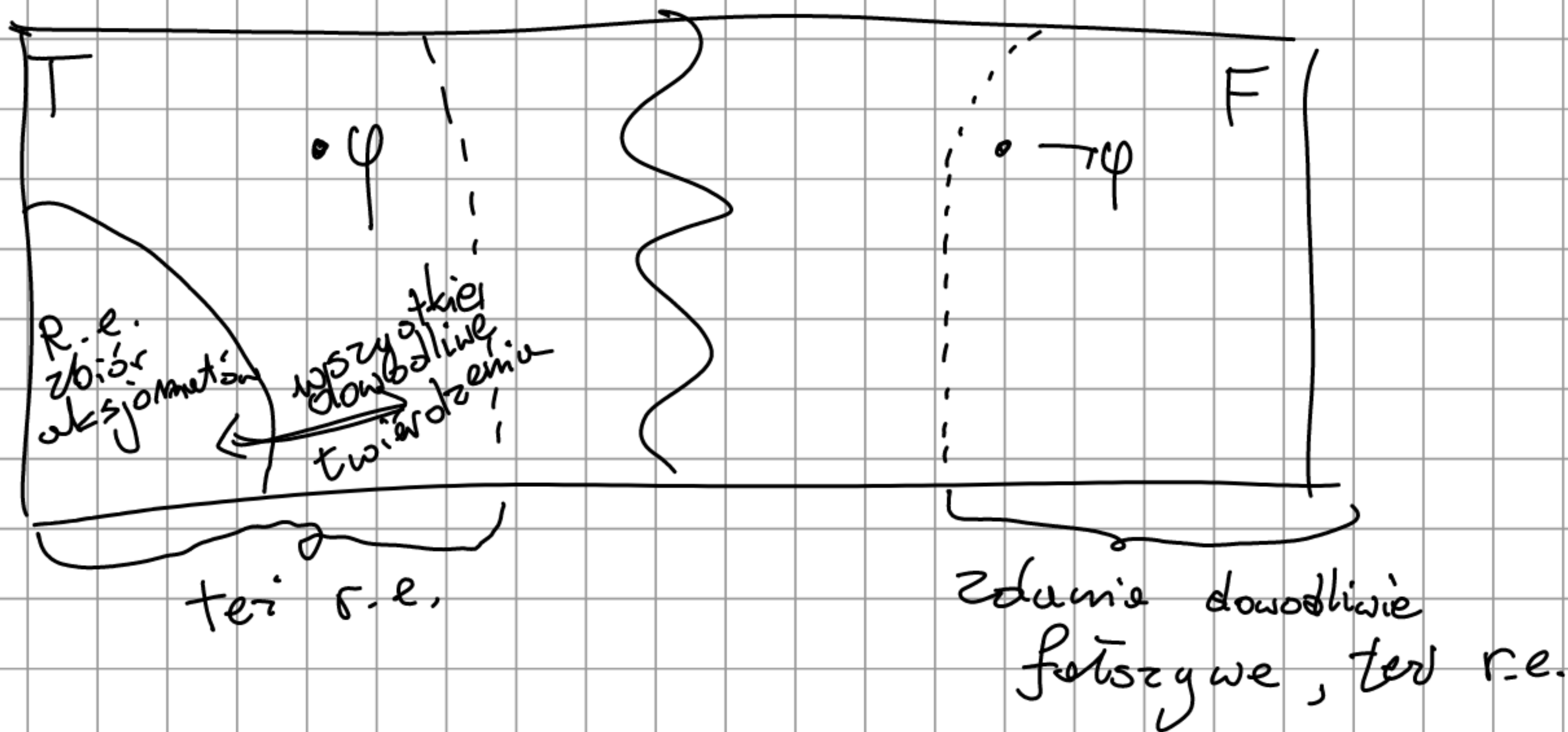
$$\forall m \exists n \forall k, l (m > n \wedge (k \cdot l = m \rightarrow (k=1 \vee l=1)))$$

• Aksjomaty arytmetyki Peano $\langle \mathbb{N}, +, \cdot \rangle$

Pytanie: czy każde prawdziwe zdanie $\text{Th}(\mathbb{N}, +, \cdot)$ jest dowodliwe w arytmetyce Peano?

ODP: NIE.

WSZYSTKIE ZDANIA ARYTMETYKI

Gdyby wszystkie zdania arytmetyki
 dało się udowodnić, to $\text{Th}(\mathbb{N}, +, \cdot)$

byłoby rozstrzygalny.

Tw. $\text{Th}(\mathbb{N}, +, \cdot, \uparrow)$ nie jest rozstrzygalny.

D-d. Pokażemy, że $\text{MM} \leq_{\text{rek}} \text{Th}(\mathbb{N}, +, \cdot, \uparrow)$

Czyli chcemy nam program M dla MM .

Mamy napisać zdanie Φ_M t.że

$$M \text{ się zatrzymuje} \Leftrightarrow (\mathbb{N}, +, \cdot, \uparrow) \models \Phi_M$$

Potrzebujemy zapamiętać konfigurację M
 jako trójkę liczb.

Niech $k = |Q|$, $Q = \{q_1, \dots, q_k\}$ gdzie

$q_1 = q_0$, $q_2 = q_k$. Konfiguracja C : Maszyna
jest w stanie q_i , a na licznikach
jest m_1 oraz m_2 , będzie oznaczona
przez trójkę $t(C) = \langle i, k+1+m_1, k+1+m_2 \rangle$

Def. Fajna szóstka to szóstka liczb

$\langle a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6 \rangle$ która:

• $a_1 > k$ lub

• $a_1 \leq k$; $a_2, a_3 > k$; $a_4 \leq k$; $a_5, a_6 > k$

oraz istnieją konfiguracje C oraz C'
maszyny M t.ż. C' wynika z

C w jednym kroku obrotu M

oraz że $t(C) = \langle a_1, a_2, a_3 \rangle$ i

$t(C') = \langle a_4, a_5, a_6 \rangle$

Def Ciąg $a_1, \dots, a_N$ jest fajny gdy

• $\langle a_1, a_2, a_3 \rangle = t(C_0)$, początkowa konfiguracja M

• $\langle a_{n-2}, a_{n-1}, a_n \rangle = t(C_F)$, końcowa konfiguracja M

• $\langle a_l, a_{l+1}, \dots, a_{l+5} \rangle$ jest fajny szóstki

dla $1 \leq l \leq N-5$

Obserwacja Istnieje formuła arytmetyki

ψ z 6 zm. wolnymi tak, że

$(\mathbb{N}, +, \cdot, \uparrow) \models \psi(x_1, \dots, x_6)$ w.t.w. gdy

$x_1, \dots, x_6$ są fajne.

sprawdź czy x_2 jest w opisanym stanie przez j

$\psi(x_1, \dots, x_6) : x_1 > k \vee$

$$\bigwedge_{\substack{i \in \{1, \dots, k\} \\ j, j' \in \{0, 1\}}} \left[(x_1 = i \wedge \chi(x_2, j) \wedge \chi(x_3, j)) \rightarrow \right. \\ \left. x_4 = \Pi_1(\delta(q_{i,j,j'})) \wedge x_5 = x_2 + \Pi_2(\delta(q_{i,j,j'})) \right. \\ \left. \wedge x_6 = x_3 + \Pi_3(\delta(q_{i,j,j'})) \right]$$

gdzie te Π_1, Π_2, Π_3 działają jak trzeba

Teraz chcemy formułę, która sprawdza czy ciąg jest fajny. Musimy kodować ciąg jakoby: $a_1, \dots, a_n \rightarrow 2^{a_1} 3^{a_2} \dots p_n^{a_n}$

"Makra":

- pierwsza (x): $\forall y, z (yz = x \rightarrow y = 1 \vee z = 1) \wedge x > 1$

- kolejne_pierwsze (x, y): $\forall z (x < z < y \rightarrow \neg \text{pierwsza}(z)) \wedge \text{pierwsza}(x) \wedge \text{pierwsza}(y) \wedge x < y$

- w_rozkladzie (x, y, z): $\exists m x^y m = z \wedge \forall m x^{y+1} m \neq z \wedge \text{pierwsza}(x)$

- największa_pierwsza (x, y): $\exists s \forall z, t \text{ pierwsza}(x) \wedge sx = y \wedge (\text{pierwsza}(z) \wedge z > x \rightarrow zt \neq y)$

$$\Phi_m: \exists m \forall x, x', y, y' (\text{kolejne\_pierwsze}(x, x') \wedge \text{w\_rozkladzie}(x, y, m) \wedge y' > 0 \wedge \text{w\_rozkladzie}(x', y', m) \rightarrow y > 0)$$

$\wedge$ w-rozkładzie $(2, 1, m)$ $\wedge$ w-rozkładzie $(3, k+1, m)$

$\wedge$ w-rozkładzie $(5, k+1, m)$

$\wedge \forall p, p', p''$ (najm. pierwsza (p'', m) $\wedge$ kolejne pierwsze (p, p'))

$\wedge$ kolejne pierwsze $(p', p'') \rightarrow$ w-rozkładzie $(p, 2, m)$

$\wedge$ w-rozkładzie $(p', k+1, m)$ $\wedge$ w-rozkładzie $(p'', k+1, m)$

$\wedge \forall x_1, x_2, \dots, x_6, x$ $\left[\begin{array}{l} \bigwedge_{i=1}^5 \text{kolejne pierwsze } (x_i, x_{i+1}) \wedge \text{ najm. pierwsza } (x, m) \\ \bigwedge_{i=1}^6 \text{ w-rozkładzie } (x_i, y_i, m) \rightarrow \psi(y_1, \dots, y_6) \end{array} \right]$

X PROBLEM MILBERTA

Czy jest algorytm rozwiązujący układ
równań diofantycznych?

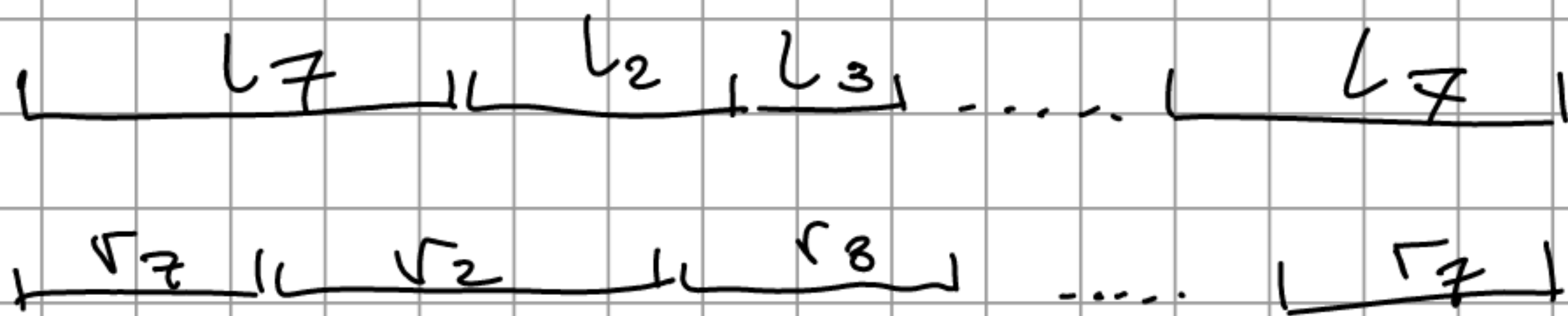
ODP: Nie, to jest nierozstrzygalne (trudne)

16.05.2022 PROBLEM ODPOWIEDNOŚCI POSTA (PCP)

Instancją jest skończony zbiór par słów $\{ \langle l_i, r_i \rangle, i \in \{1, \dots, k\}, l_i, r_i \in \Sigma^* \}$ nad pewnym alfabetem Σ .

Czy istnieje $s \in \{1, \dots, k\}^*$ t.j.e $s \neq \epsilon$ oraz $l_{s_1} l_{s_2} \dots l_{s_{|s|}} = r_{s_1} r_{s_2} \dots r_{s_{|s|}}$?

Tw. Problem odpowiedności Posta jest nierozstrzygalny.

D-d. I przymiarka dowodu: $\text{SemiThuc}_{\text{red}} \leq_{\text{red}} \text{PCP}$.

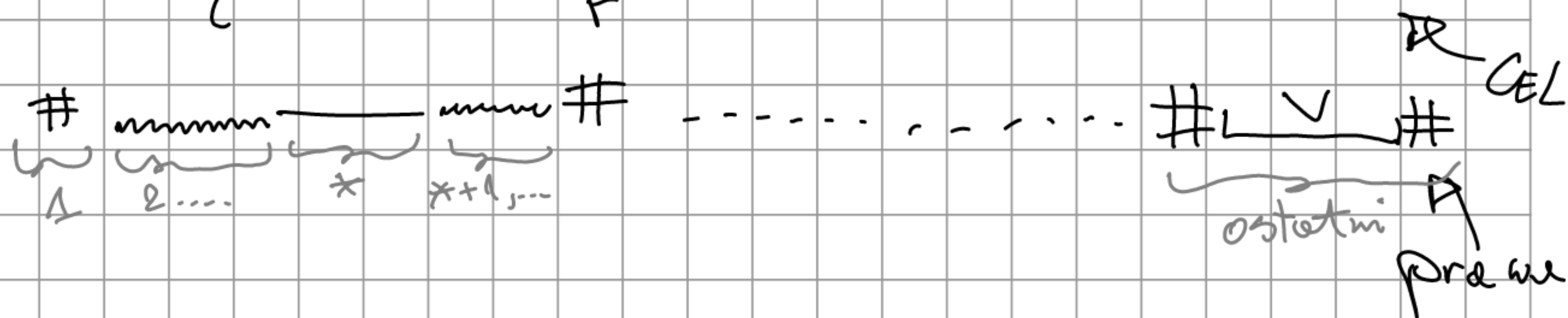
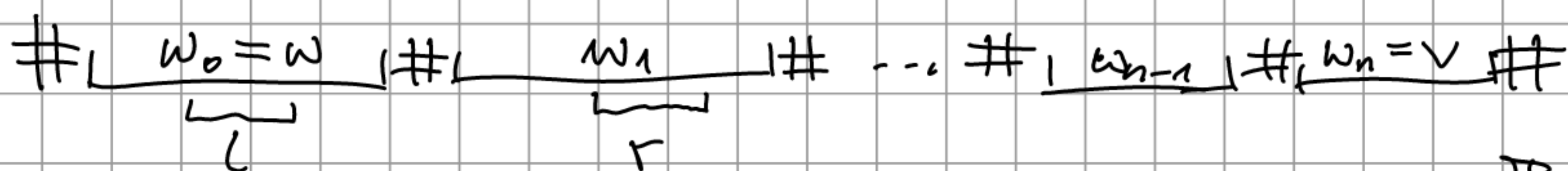
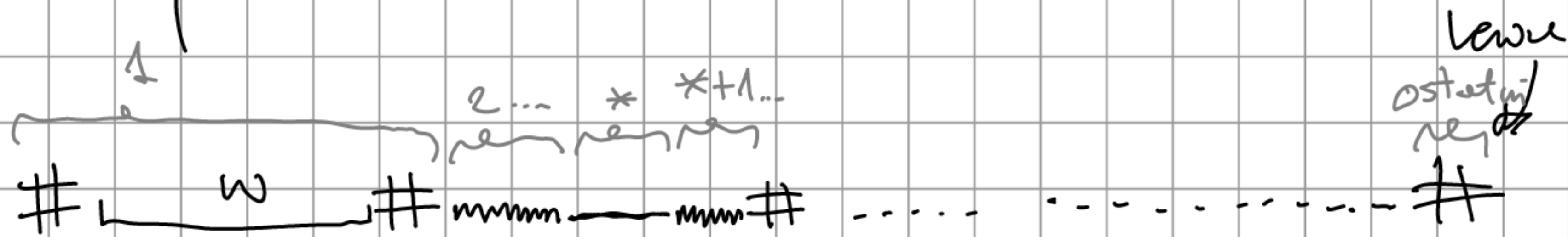
Daję nam (w, v, Π) . Mamy wyprodukować instancję PCP P t.j.e $w \xrightarrow{*} v \iff P$ ma rozwiązanie.

Niech A : alfabet Π . Wtedy $\Sigma = A \cup \{ \# \}$.

$P = \{ \langle \# w \#, \# \rangle, \langle \#, \# v \# \rangle \} \cup \Pi^R \cup \{ \langle a, a \rangle : a \in \Sigma \}$

Takie Prawsze działa, ale pokazany
tylko $\Rightarrow$ w "fajny i zadowolający"
sposób.

II podejście: $\Sigma = \{\#, \bar{\#}\} \cup \{a, \bar{a} : a \in A\}$.

$$P = \{ \langle \#, \# w \bar{\#} \rangle, \langle \# v \bar{\#}, \bar{\#} \rangle \}$$

$$\cup \{ \langle \bar{l}, r \rangle, \langle l, \bar{r} \rangle : \langle l, r \rangle \in \Pi \}$$

$$\cup \{ \langle \#, \bar{\#} \rangle, \langle \bar{\#}, \# \rangle \} \cup \{ \langle a, \bar{a} \rangle, \langle \bar{a}, a \rangle : a \in A \}.$$

Wtedy:

$\# \underbrace{w_1}_{1} \underbrace{w_2}_{2 \dots} \underbrace{w_3}_{*} \underbrace{w_4}_{*+1 \dots} \# \dots \dots \dots \underbrace{\# w_n \#}_{\text{ostatni}}$

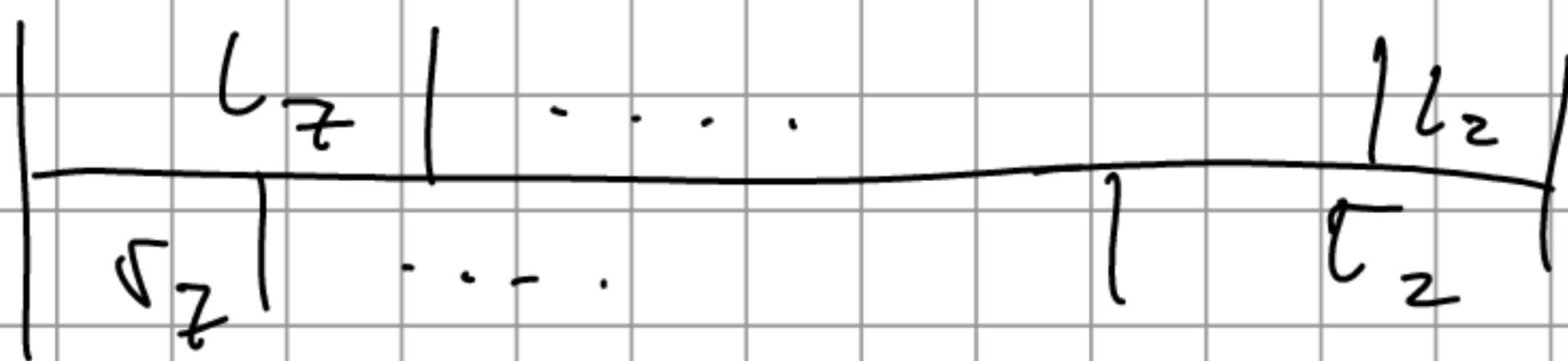
$\# \underbrace{w_0 = w}_1 \# \underbrace{w_1}_2 \# \underbrace{w_2}_3 \# \dots \# \underbrace{w_{n-1}}_{n-1} \# \underbrace{w_n = v}_n \#$

$\# \underbrace{w}_1 \# \underbrace{w_1}_{2 \dots} \underbrace{w_2}_{*} \underbrace{w_3}_{*+1 \dots} \# \dots \dots \dots \# \underbrace{w_n}_{\text{ostatni}}$

(jeśli parzystość się nie zgadza, to może
 jakieś słowo zdublować)

wtedy $\Rightarrow$ prosto. Teraz $\Leftarrow$:

$\{ \langle l_i, r_i \rangle : i \in \{1, \dots, k\} \}$: pewna instancja PCP.

r_1 jest prefiksem l_2
 l_1 jest sufixem r_2

Zatem musimy zacząć od $\langle \#, \#w\# \rangle$
 i skończyć na $\langle \#v\#, \# \rangle$.

$n_1, \dots, n_k, \dots, n_l$

$\# \underbrace{w}_{\substack{\text{---} \\ \text{---} \\ \text{---}}} \# \overset{\text{---}}{\underset{\text{---}}{\alpha}} \# \quad \hookrightarrow \quad \# \dots \# \overset{\text{---}}{\underset{\text{---}}{v}} \#$

Lemat $\alpha \xrightarrow{*} \Pi \gamma$

D-d. Na powrót: $w \xrightarrow{*} \Pi x$. Łatwe.

Dalej indukcyjne i elo!

z dobrymi założeniami.

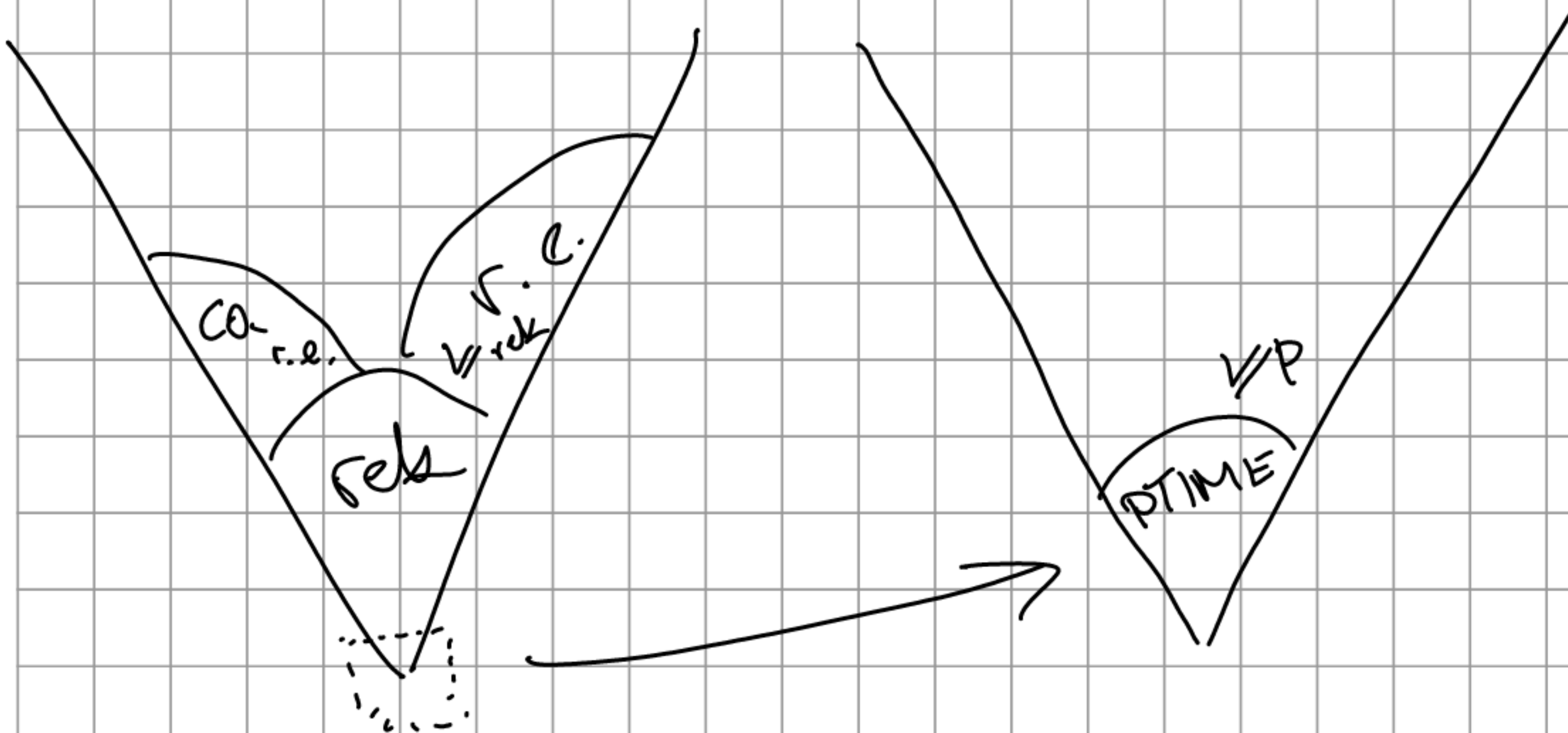

Koniec teorii 2.

III CZĘŚĆ KURSU

Def. $A \subseteq \Sigma^*$ jest w **P**TIME (dla przyjęcia w "P") gdy istnieje maszyna Turinga M oraz wielomian p takie, że:

- M rozstrzyga A
- dla każdego $x \in \Sigma^*$ M uruchomiona na x zatrzymuje się po najwyżej $p(|x|)$ krokach.

Σ_A^* Σ_B^*
 U U

Def. $A \leq_p B$ (czytamy: „A jest mierniejsze od B w sensie redukcji wielomierowych”)

gdzie istnieje $f: \Sigma_A^* \rightarrow \Sigma_B^*$ o następujących własnościach:

zwana redukcją wielomierową

- istnieje wielomian p oraz MT M t.z.e

 $\forall a \in \Sigma_A^* \quad M(a)$ zatrzymuje się po

 $\leq p(|a|)$ krokach i zwraca

 wartość $f(a)$
- $\forall a \in \Sigma_A^* \quad (a \in A \iff f(a) \in B)$

Obserwacja Jeśli $A \leq_p B$ i $B \in \text{PTIME}$,
 to $A \in \text{PTIME}$.

Obserwacja Jeśli $A, B \in \text{PTIME}$ i obu są mierniejsze, to $A \leq_p B$ oraz $B \leq_p A$.

Problem 3-SAT Instancją jest formuła rachunku zdań postaci 3CNF (koniekcje klanul o co najwyżej 3 literałach).

Pytanie czy formuła jest spełnialna.

Problem 3-kolorowania Graf nieskierowany.

Pytanie czy da się pokolorować wierzchołki grafu tak żeby żadne dwa sąsiednie były różnego koloru.

Tw. $3\text{COL} \leq_p 3\text{SAT}$.

D-d. Daję mi graf $G = \langle V, E \rangle$.

Mamy SZYBKO napisać formułę ψ_G w postaci 3CNF t.ż. G da się pokolorować $\iff \psi_G$ jest spełnialna.

Konstrukcja ψ_G : zmiennymi będą

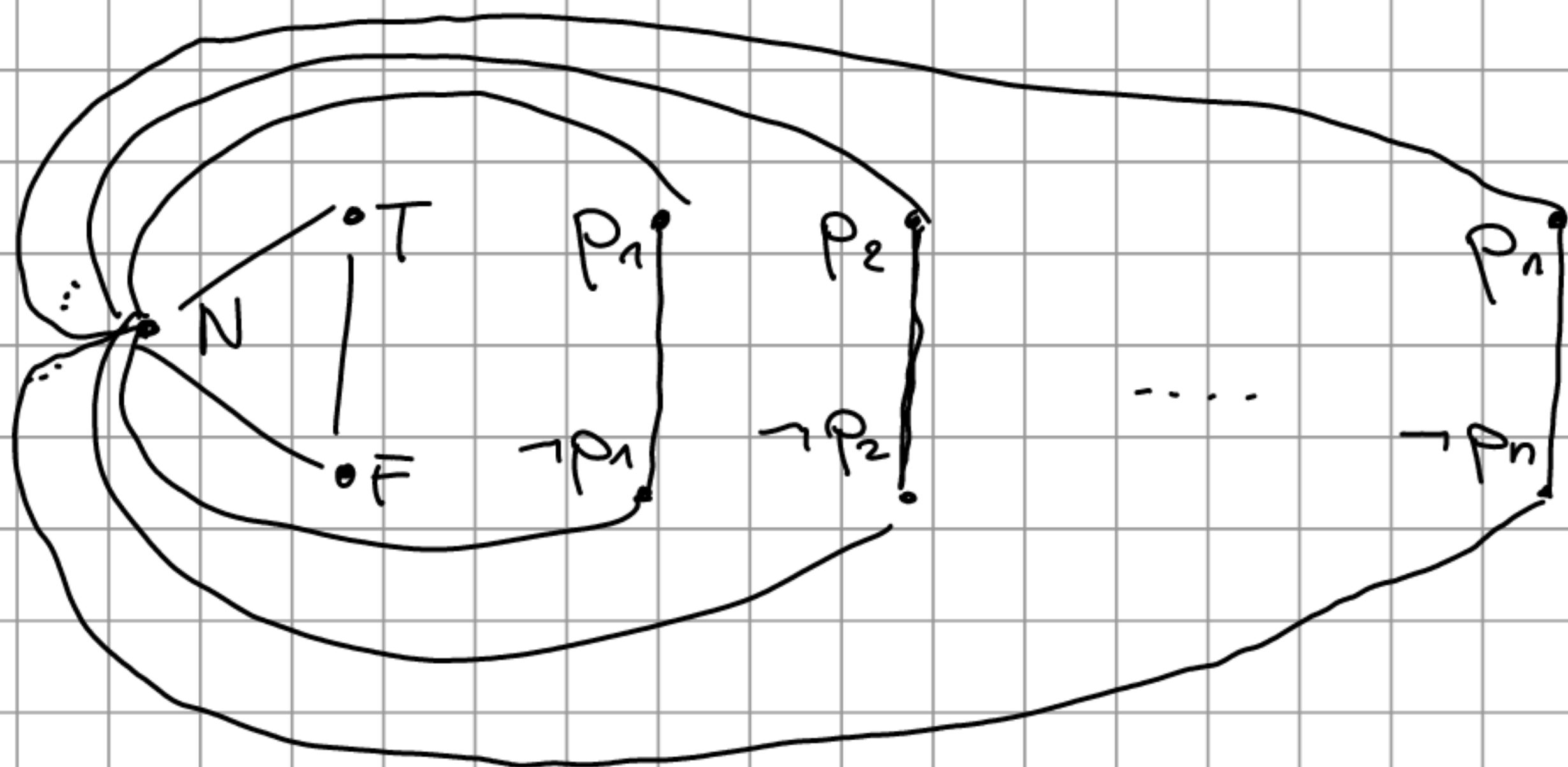
r_u, g_u, b_u dla $u \in V$. Klauzule:

• $\forall u \in V (r_u \vee g_u \vee b_u)$

• $\forall (u, w) \in E (\neg r_u \vee \neg r_w), (\neg g_u \vee \neg g_w),$
 $(\neg b_u \vee \neg b_w)$

Tw $3SAT \leq_p 3COL$.

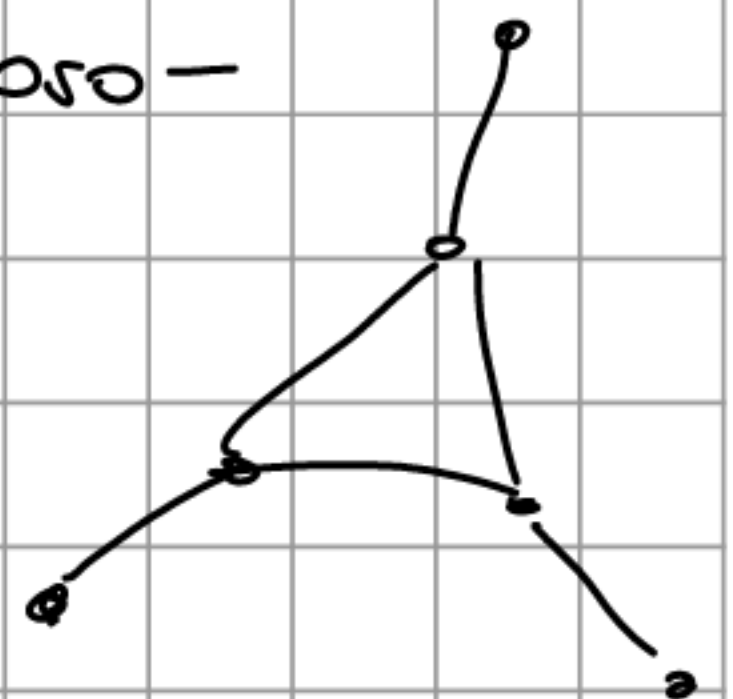
D-d. Daję nam formułę φ w postaci 3CNF o zmiennych $p_1, \dots, p_n$. Mamy szybko zbudować $G_\varphi = (V, E)$ t.j.e G_φ jest 3-kolorowalny $\iff \varphi$ jest spełniony.

Gadzet 3 wierzchołki zewnętrzne i 3 wewnętrzne.

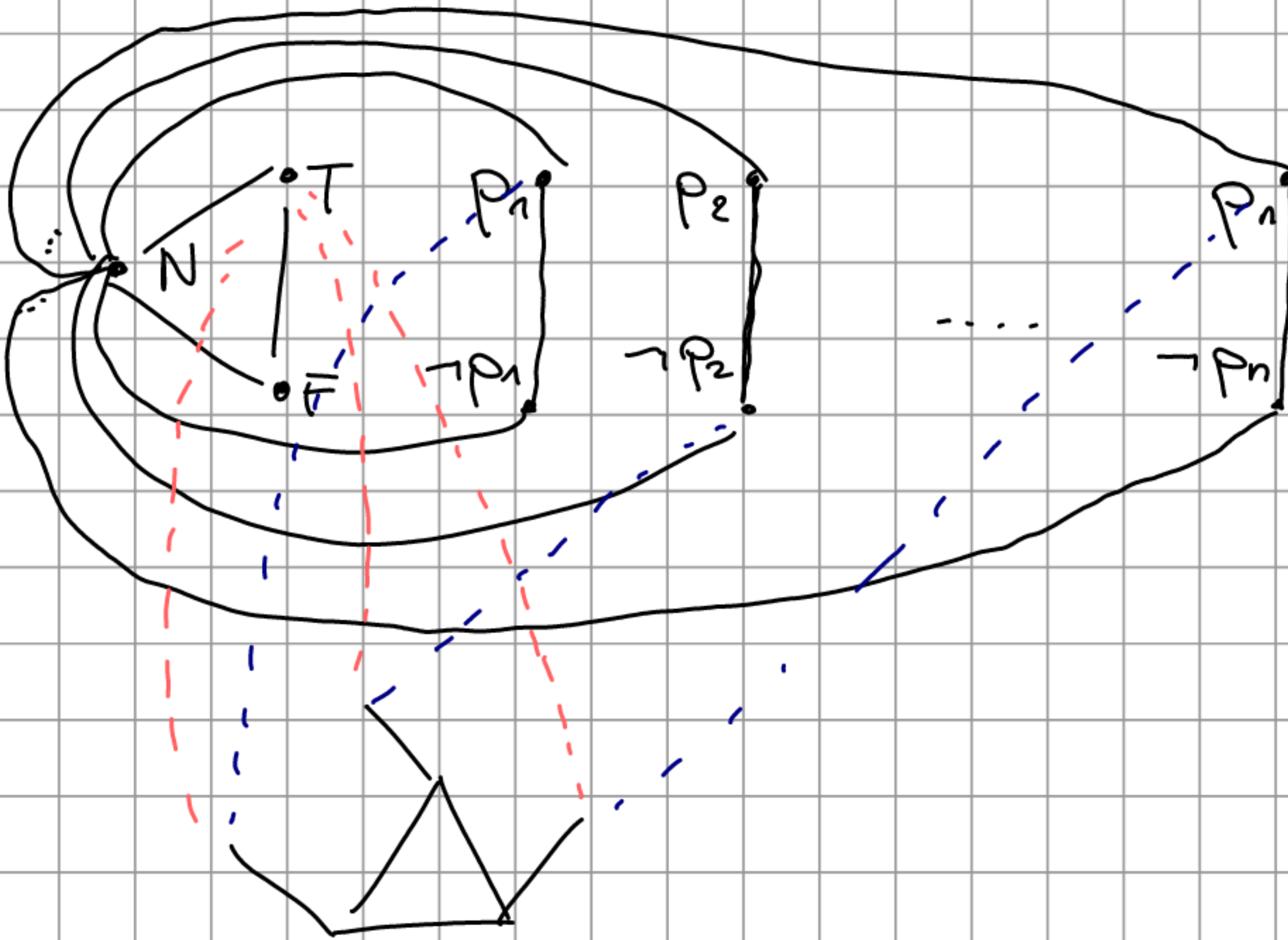
Obserwacja: kol: Zewn $\rightarrow \{N, F, T\}$

rozszerz się do poprawnego koloro-
waniem całości, gdy nie jest
stata.

D-d. prosty.

Podanie grafu dla klanu $p_1 \vee \dots \vee p_n$:

No i to tyle ...

23.05.2022

KLASA NP I TWIERDZENIE COOKA

Rozważamy ^{wielomianową} niedeterministyczną maszynę Turinga.

Teraz $\delta \subseteq (\Sigma \times Q) \times (\Sigma \times Q \times \Gamma \cup \{L, R\})$

"Wielomianowość" oznacza, że maszynę przychodzi z wielomianem p oraz gwarantuje, że jeżeli istnieje ścieżka akceptująca dla słowa w , to istnieje ścieżka akceptująca długości $p(|w|)$.

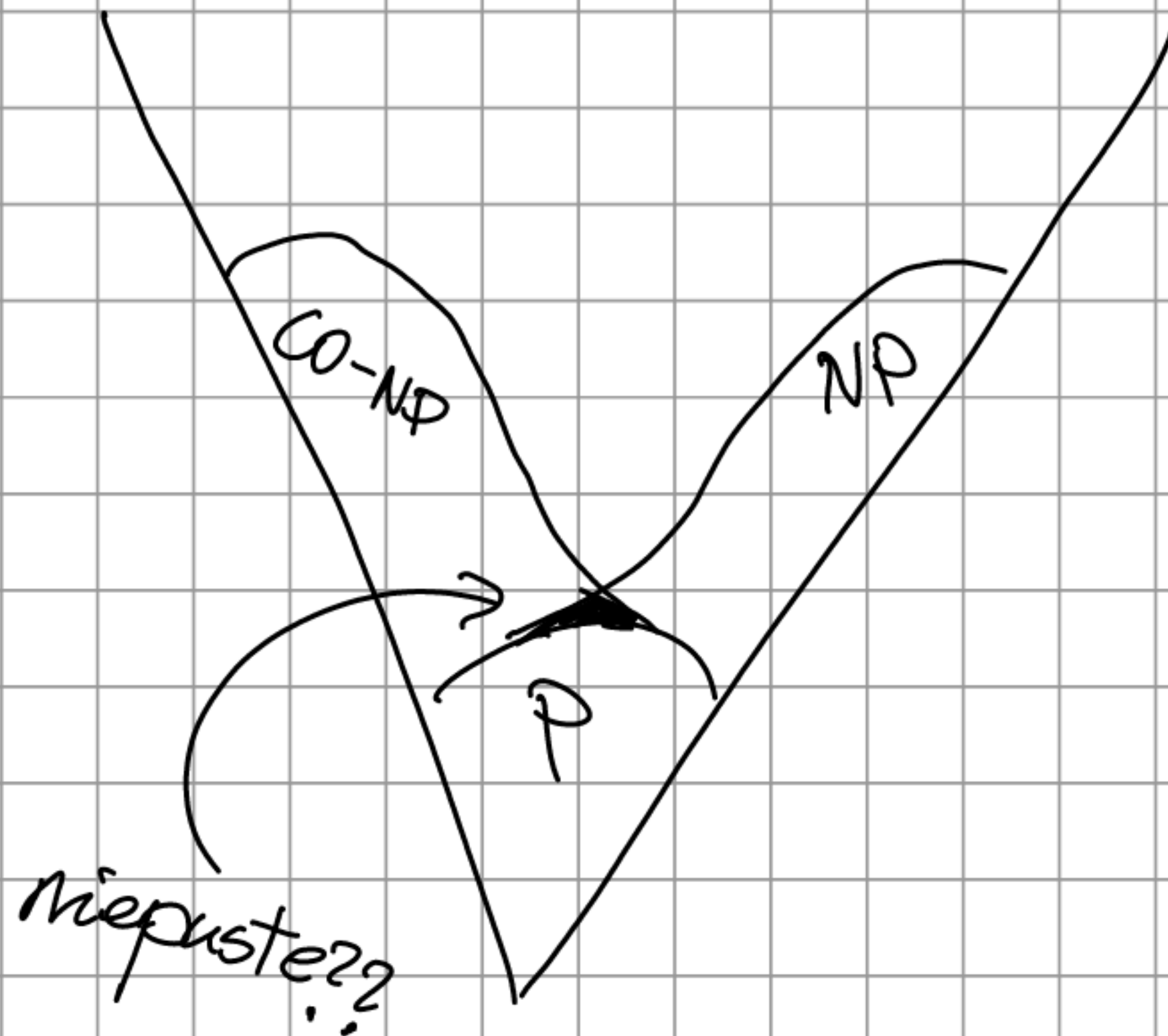
Def $A \in NP$ gdy istnieje niedeterministyczna wielomianowa maszyna Turinga rozstrzygająca A .

Przykład $3COL \in NP$. Można zgadywać dobry wierzchołek i sprawdzić, czy jest poprawne.

MICHAŁ TO PAŁA

Observacja $A \leq_p B \wedge B \in NP \Rightarrow A \in NP$

Pytanie Sprawdzenie czy formuła zdaniowa
jest tautologią jest CO-NP

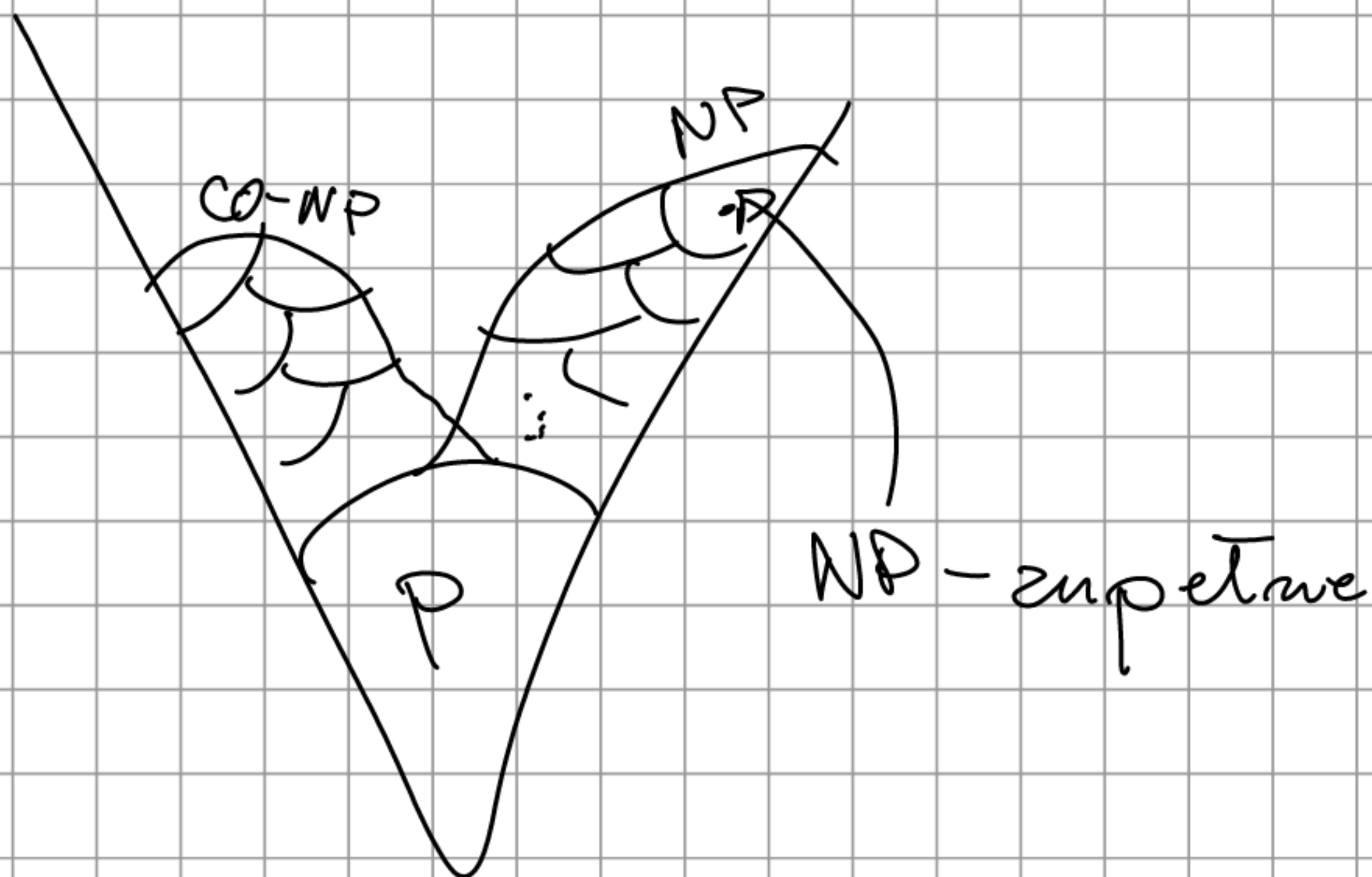

Nie wiemy, czy $P = NP$ (ludzie raczej
myślą, że $NP \neq P$)

Nie wiemy, czy $NP \cap CO-NP = P$
(nawet, jeśli założymy, że $P \neq NP$)

Od teraz zakładamy, że $P \neq NP$.

Wtedy w NP są "baniki":

Def. A jest NP-trudny jeżeli dla każdego $B \in NP$ $B \leq_p A$.

A jest NP-zupełny gdy $A \in NP$ oraz A jest NP-trudny.

Obserwacja "NP to aut P ma pierwszą oś".

Dokładniej: $\forall A \in NP \exists B \in P \exists p(x)$

$A = \{ x : \exists y (|y| \leq p(|x|) \wedge [x, y] \in B) \}$

TW (Cooka) 3SAT jest NP-zupełny.

D-d. Niech $A \in NP$. Istnieją wielomiany p, q oraz deterministyczne MT M_B działające

w czasie $q(|w|)$ t.że $\ast(w)$

$$\forall w \ w \in A \Leftrightarrow \exists y (|y| \leq p(|w|) \wedge M_B(w, y) \text{ akceptuje})$$

Konstrukcja redukcji $A \leq_p 3SAT$:

- dając w : instancję problemu A . Mamy szybko zwrócić formułę $\varphi_w \in 3CNF$ t.że

$$\ast(w) \Leftrightarrow \varphi_w \in 3SAT$$

- W każdym polu i, j poniżej tabelki mieszczą zmienne $d_{i,j}, w_{i,j}, 0_{i,j}, 1_{i,j}, B_{i,j}$ oraz $\forall q \in Q_{M_B}$ zmienna $q_{i,j}$ oraz $L_{i,j}, R_{i,j}$

- Piszemy formułę $Conf(i)$ będzie koniunkcją mnóstwa klauzul:

- dla $\beta \neq \gamma \in \Sigma$ oraz dla $0 \leq j \leq q(|w|)$

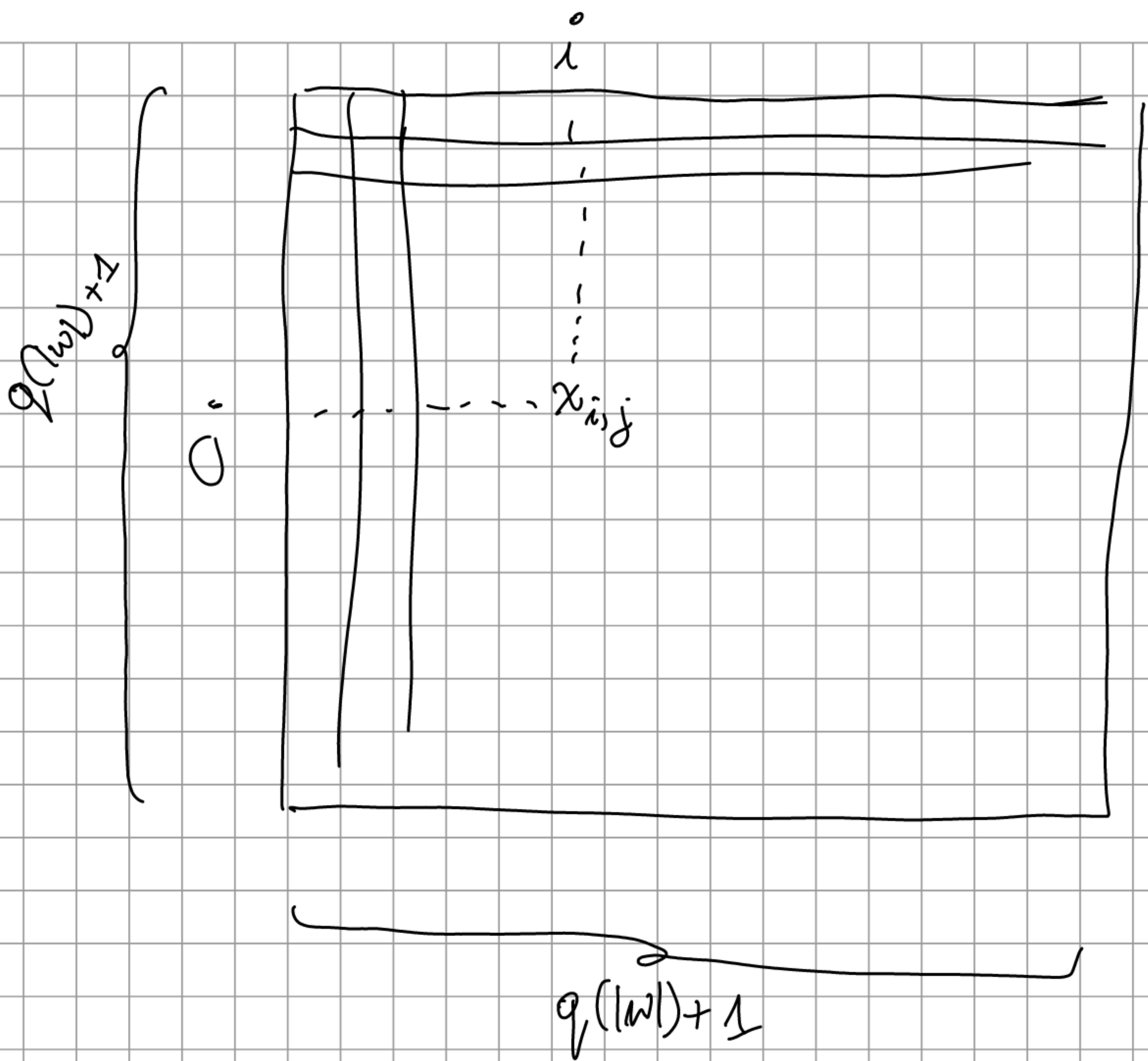
w $Conf(i)$ będzie klauzula $(\neg \beta_{i,j} \vee \neg \gamma_{i,j})$

- dla każdego $0 \leq j \leq q(|w|)$ i każdych

$\beta \neq \gamma \in Q_{M_B} \cup \{L, R\}$ w $Conf(i)$

będzie $(\neg \beta_{i,j} \vee \neg \gamma_{i,j})$

- dla każdego j oraz $q \in \mathcal{Q}_{M_B} \hookrightarrow \text{Conf}(i)$
 będącej krawędzią

$$\begin{aligned}
 & L_{i,j} \rightarrow L_{i,j-1}, \quad R_{i,j} \rightarrow R_{i,j+1}, \\
 & q_{i,j} \rightarrow R_{i,j+1}, \quad q_{i,j} \rightarrow L_{i,j-1}
 \end{aligned}
 \left(\begin{array}{l} a \rightarrow b \\ \Leftrightarrow \\ \neg a \vee b \end{array} \right)$$

• Formuła Pierwszy(i) składa się z

klauzul $q_{i,0}^0, \alpha_{i,0}$, dla każdego $1 \leq j \leq |w|$ $\underbrace{w[j]}_{0 \text{ albo } 1} i_{i,j}$, $\omega_{i,|w|+1}$

dla każdego $|w|+2 \leq j \leq |w|+1+p(|w|)$

$(0_{i,j} \vee 1_{i,j})$, dla każdego $|w|+1+p(|w|) < j \leq q(|w|)$
 $B_{i,j}$

• Formuła Ostatni(i) składa się

z klauzuli $q_{i,0}^F$

• Formuła Krok(i) składa się z

klauzul:

- dla każdego j , każdego $p \in \Sigma$

mamy klauzulę $L_{i,j} \wedge \beta_{i,j} \rightarrow \beta_{i+1,j}$

$R_{i,j} \wedge \beta_{i,j} \rightarrow \beta_{i+1,j}$

- dla każdej instrukcji w δ_{M_B} postaci

$\langle q, \beta, i, q', \beta', L' \rangle$ i dla każdego j

$q_{i,j} \wedge \beta_{i,j} \rightarrow \beta'_{i+1,j} \wedge q'_{i+1,j-1}$

- analogicznie dla instrukcji w prawo

• Wtedy $\varphi_w = \bigwedge_i \text{Conf}(i) \wedge \text{Pierwszy}(0) \wedge \text{Ostatni}(q(iw))$
 $\wedge \bigwedge_i \text{Krok}(i)$

30.05.2022

○ NIEROZSTRZYGAŁNOŚĆ RACHUNKU PREDYKATÓW

$$\forall x \exists y (E(x, y) \wedge \dots \wedge \dots)$$

formuła logiki I rzędu

Pytania:

a) czy jest spełniona?

b) czy jest tautologią?

1) dopuszczamy dowolne struktury

2) tylko skończone formuły

2a) $\leadsto$ R.E.

2b) $\leadsto$ CO-R.E.

Przykład

$$(\exists x \forall z \neg E(z, x)) \wedge (\forall x \exists y E(x, y)) \wedge$$

$$(\forall x, y, y' E(y, x) \wedge E(y', x) \rightarrow y = y')$$

↑ Ma model nieskończony, nie ma skończonego.

Tw. Problem 1b jest nierozstrzygalny

D-a. Pokażemy $MM \leq_{red} \forall \text{AUT-FOL}$
↑
problem stopu maszyny
Turinga

Dając nam maszynę M , ona ma stany
 Q_M , w tym q_0, q_F i δ_M .

Napiżemy formułę φ_M t.ze φ_M jest tautologią
 $\Leftrightarrow M$ się zatrzymuje.

Będę miał 3 predykaty binarne E, P, D
oraz tyle predykatów unarnych ile jest
stanów w Q_M i może jeszcze jeden: Z .

φ_M będzie koniunkcją następujących formuł:

$$\bullet \forall x \exists y \left[\left(\bigvee_{R \in Q_M \setminus \{q_F\}} R(x) \right) \rightarrow E(x, y) \right]$$

$$\bullet \exists x \exists z \quad Q_0(x) \wedge P(x, z) \wedge D(x, z) \wedge Z(z)$$

$$\bullet \exists z \forall t \quad Z(z) \wedge \neg P(z, t) \wedge \neg D(z, t) \\ \wedge (Z(t) \rightarrow t = z)$$

• Dla każdej instrukcji $\tau \in \mathcal{T}_M$ definiujemy formaty. Np. jeżeli $\mathcal{T}_M$ ma instrukcję postaci $\langle Q, z, NZ; Q', +1, -1 \rangle$, to

dodajemy formaty:

$$\forall x, y, t, t', t'' \exists r \left[(Q(x) \wedge P(x, t) \wedge D(x, t') \wedge Z(t) \wedge \neg Z(t') \wedge D(t', t'')) \right]$$

$$\rightarrow (Q'(y) \wedge D(y, t'') \wedge P(y, r) \wedge P(r, t))$$

Lemat Jeżeli po n krokach obliczeń M jest w konfiguracji $\langle Q, m, m' \rangle$ i struktura S spełnia φ_M , to istnieje w niej wierzchołek x t.ze $Q(x)$ i z x jest P -ścieżka do Z dł. m i D -ścieżka długości m' .

Teraz konstruujemy φ_M .

$$\varphi_M \rightarrow \exists x Q_P(x)$$

KLASA PSPACE

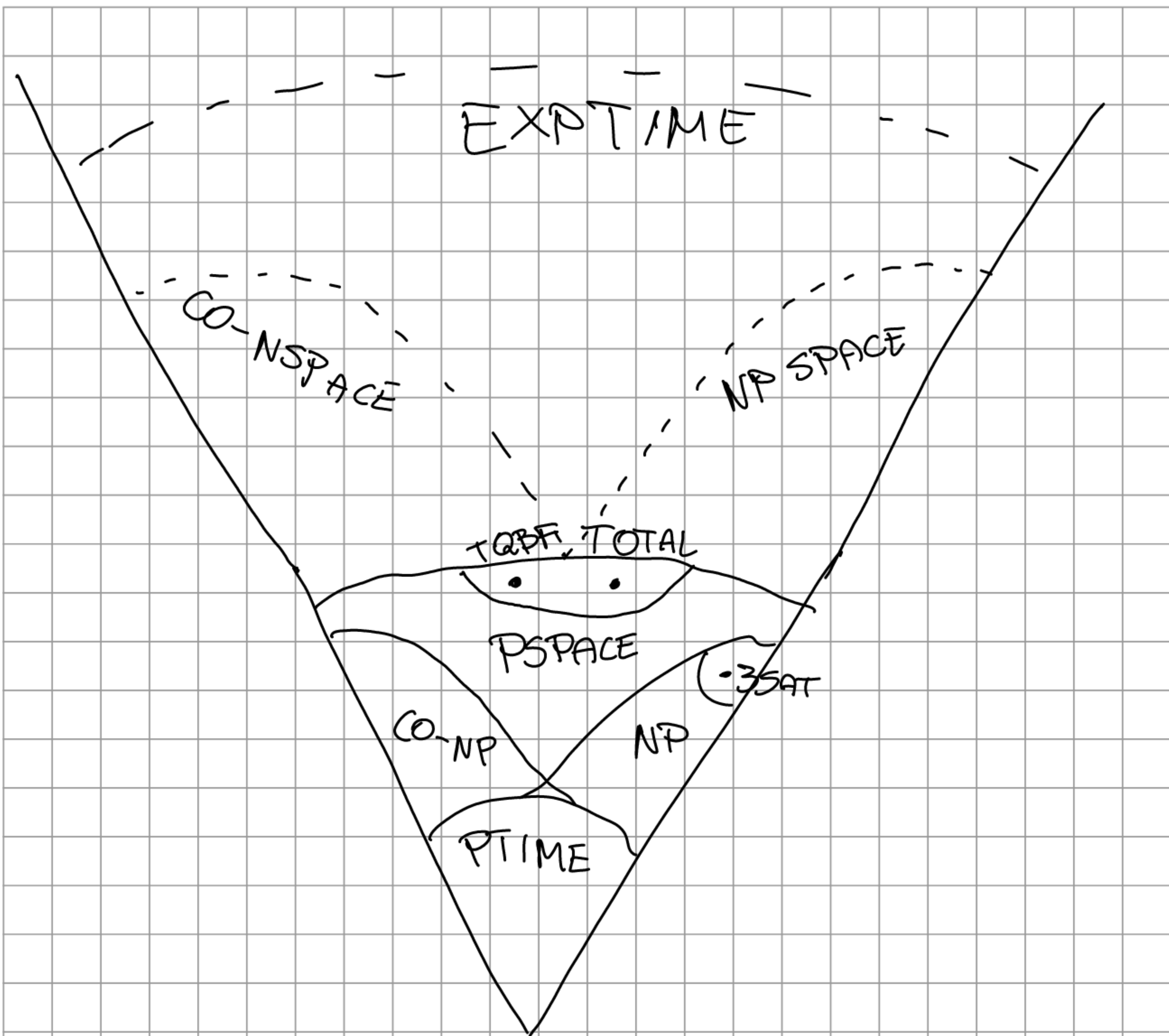
Def $A \in PSPACE$, gdy A daje się rozstrzygnąć przy pomocy Maszyny Turinga z wielomianową pamięcią.

Obserwacja • $PSPACE \supseteq PTIME$

• $NP \subseteq PSPACE$

• $CO-NP \subseteq PSPACE$ ($PSPACE$ jest zamknięty na dopełnienia)

Nie umiemy udowodnić NIC. Nawet nie umiemy powiedzieć, czy $PTIME \neq PSPACE$.

TW. $PSPACE = NPSPACE$

Dając nam niedeterministyczną MT M
i wielomian $p(x)$ t. z. dla każdego n
wejścia w maszynie M na każdej
"ścieżce obliczeń" bzdzi $\leq p(|w|)$.

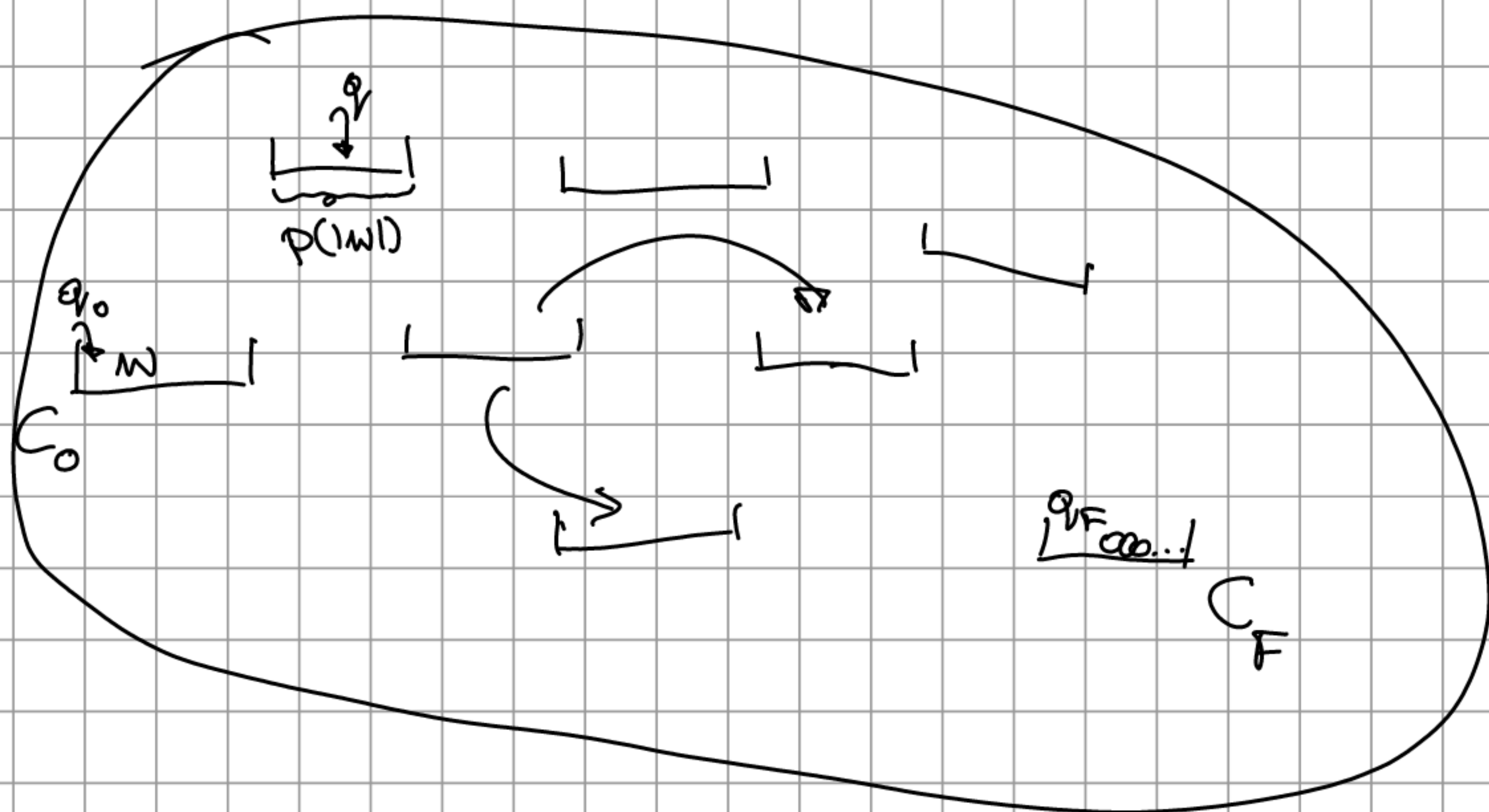
Mamy skonstruować deterministyczny algorytm
 zużywający wielomianowo dużo pamięci
 rozstrzygający czy M akceptuje dane
 wejście.

(BSP M zanim się zakończy "zeruje" taśmę i wraca nad d)

M ma zbiór stanów Q t.je $|Q|=k$ i 5

symboli taśmowych. Jesteśmy teraz tym
 wielomianowym algorytmem. Daję nam

słowo w . Wyobrażamy sobie graf konfigu-
 racji M dla w .

Chcemy się dowiedzieć czy istnieje ścieżka z C_0 do C_F .

W tym grafie jest $5^{p(|N|)} \cdot |Q| \cdot p(|N|) \leq 8^{p(|N|)} = 2^{3p(|N|)}$
↑
jakiś stan   ↑
gdzie jest głowica

Procedura_i odpowie czy dla danych dwóch wierzchołków S, t grafu istnieje ścieżka z S do t dt. $\leq 2^i$

Procedura₀ - sprawdza czy jest krawędź

Procedura_{i+1} - dla każdego x

- sprawdzi czy Procedura_i(S, x),
jeśli tak, to posprzątaj i sprawdzi

Procedura_i(x, t)

Teraz uruchamiam Procedura_{3p(|N|)}(C_0, C_F)

i zwróć wynik.

Pamięci użyje $\sim 10 p^2 (|w|)$

W każdym węźle wewnętrznym mamy komunikację, alternatywę lub negację, a w liściach 0 lub 1.

$\exists p \forall q \ p \leftrightarrow q$ (kwantyfikujemy po $\{T, F\}$)

quantified boolean formula (QBF)

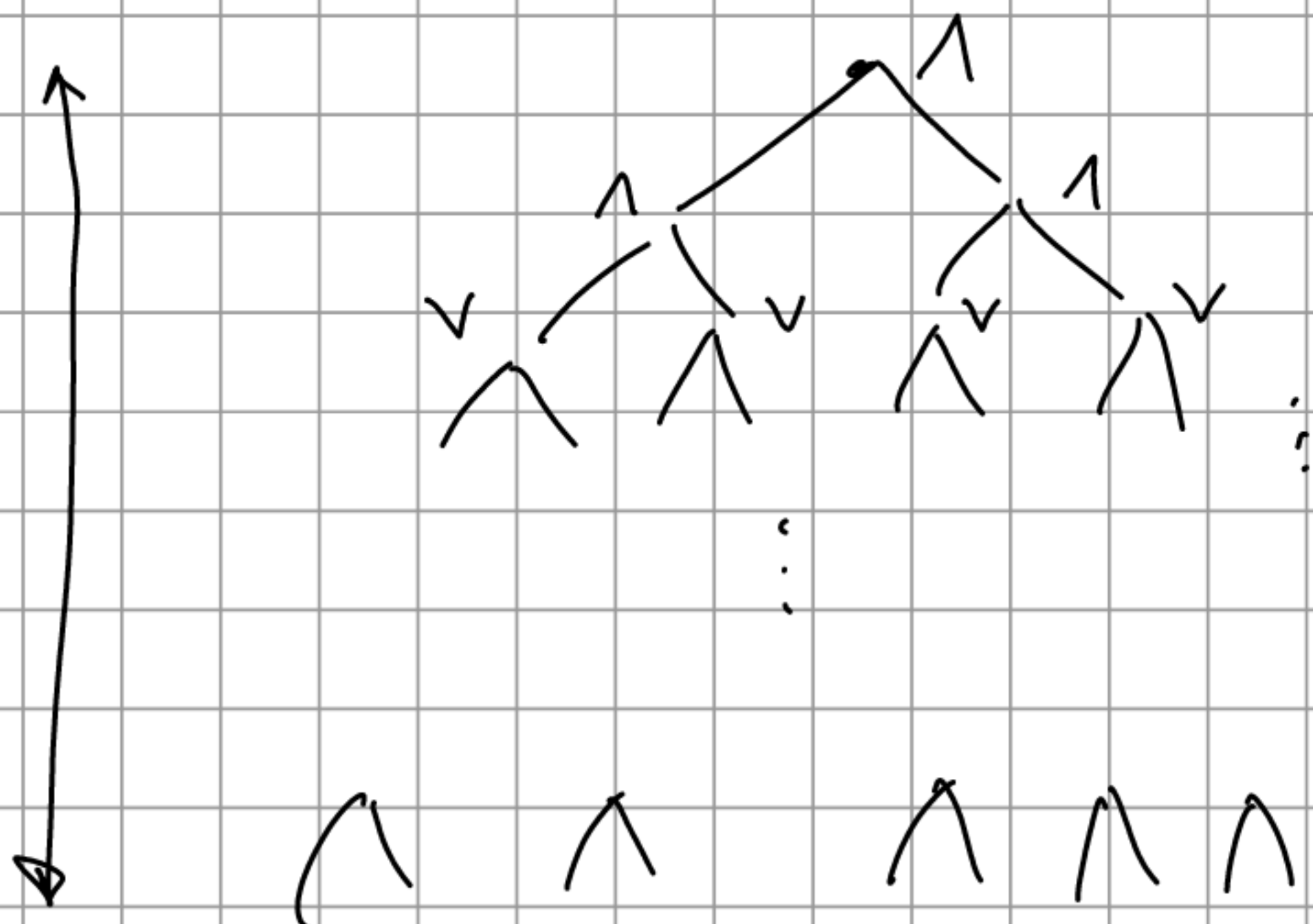
Tw. $\uparrow$ TQBF jest problemem PSPACE-zupełnym.
true

Dzd. Po pierwsze pokazujemy, że $TQBF \in PSPACE$

Rysujemy drzewo:

AEEAA

ile jest zm.

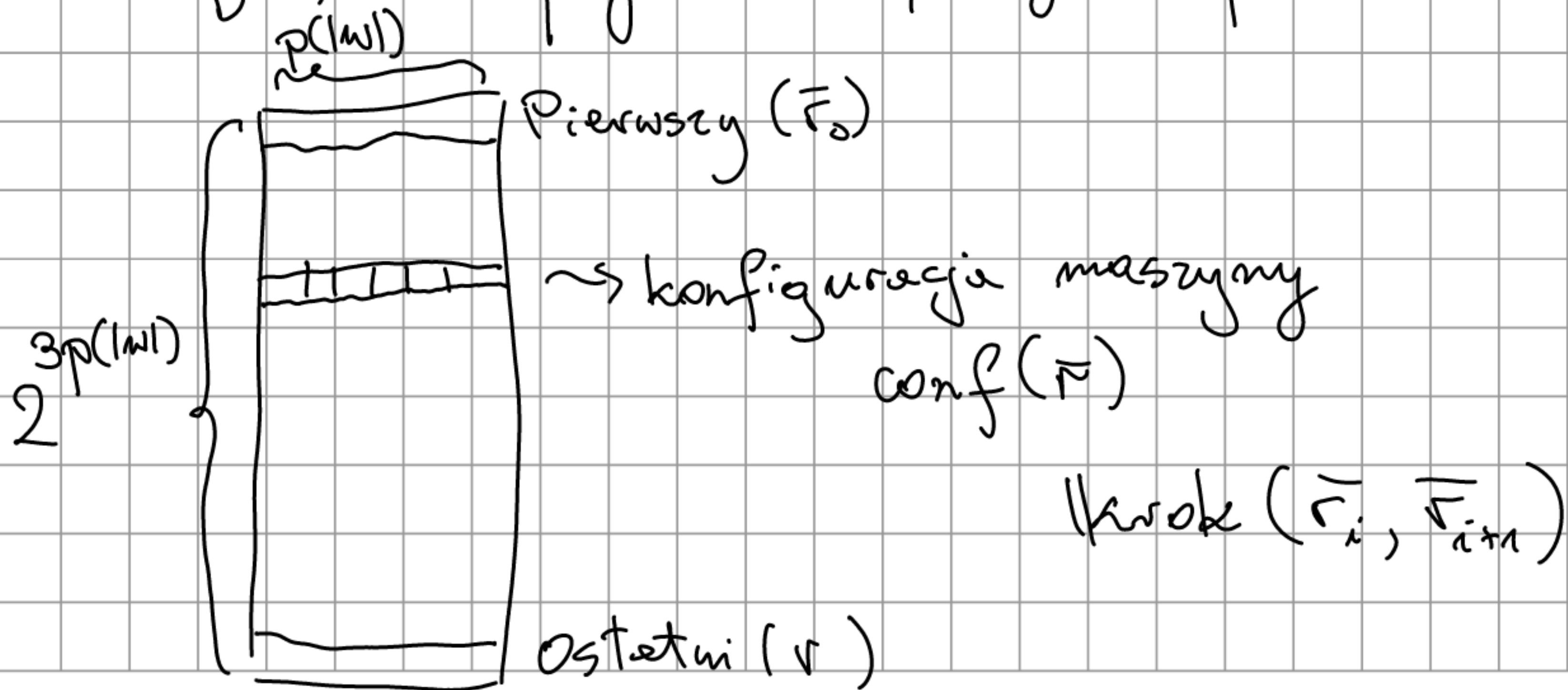
Znowu robimy zuzczka, ale teraz ma wielomianowo wiele pamizgi.

Teraz pokażemy, że dla każdego $B \in PSPACE$
 $B \leq_p TQBF$.

Weźmy $B \in PSPACE$ (czyli jest MT M_B
i wielomian t.ze M_B rozstrzyga B działając
w przestrzeni p (wielkość wejścia).

Od teraz jesteśmy redukcją. Daję nam
w: instancję B , mamy SZYBKO wyprodukować
wec' formułę ψ_w w postaci QBF t.ze

$M_B(w)$ akceptuje $\Leftrightarrow \psi_w$ jest prawdziwe

Problem: nie możemy mieć zmiennych na każdej komórce!

Najbardziej by nam pasowało napisać.

Pierwszy $(\bar{r}_0) \wedge$

Ostatni $(\bar{r}_{2^{3p(|M|)}}) \wedge$

Krok $(\bar{r}_0, \bar{r}_1) \wedge$

Krok $(\bar{r}_1, \bar{r}_2) \wedge$

$\vdots$

$\text{Conf}(\bar{t}) \wedge$

Napiszemy $\text{Krok}_{i+1}(\bar{r}, \bar{s}) = \exists \bar{t} (\text{Krok}_i(\bar{r}, \bar{t}) \wedge \text{Krok}_i(\bar{t}, \bar{s}))$. $\text{Krok}_{i+1}(\bar{r}, \bar{s})$: z $\bar{r}$ do $\bar{s}$ da się dojść w 2^{i+1} kroków.

Ostateczna formuła:

Pierwszy $(\bar{r}) \wedge$ Ostatni $(\bar{s}) \wedge \text{Krok}_{3p(|M|)}(\bar{r}, \bar{s})$

Ale nadal coś jest nie tak z Krok: jest za duża. Naprawa:

$$\text{Krok}_{in}(\bar{F}, \bar{S}) = \exists \bar{t} \forall \bar{x}, \bar{y} \left[(\bar{x} = \bar{F} \wedge \bar{y} = \bar{t}) \vee (\bar{x} = \bar{t} \vee \bar{y} = \bar{S}) \right]$$

$\rightarrow \text{Krok}_i(\bar{x}, \bar{y})$

GRA W GEOGRAFIE

Instancją jest graf skierowany (V, E, v_0) , gdzie v_0 jest wierzchołkiem początkowym.

Dwóch graczy: Stas i Nel. Mamy pieczętkę, która stoi w v_0 . Następnie Stas bierze pieczętkę i przesuną po jakiejś krawędzi do jeszcze niedwiedzianego wierzchołka, potem Nel.

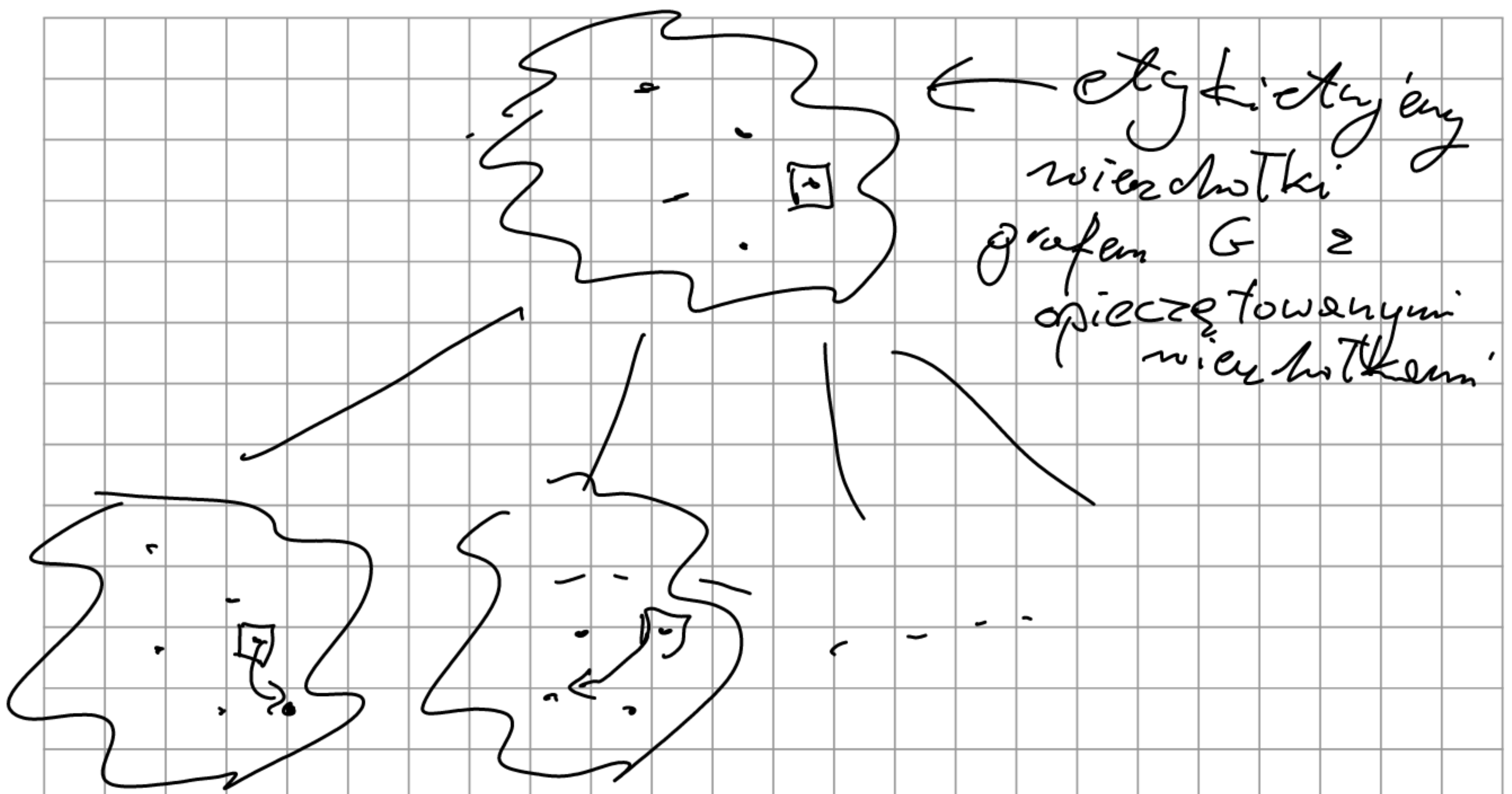
Przegrywa ten, kto nie może zrobić ruchu.

Pytanie czy Stas ma strategię wygrywającą.

Tw. $\forall QBF \leq_p$ Gra w geografii

D-d. Na początku pokazujemy, że ta gra jest w ogóle w PSPACE

Rezult to samo co w TWA.

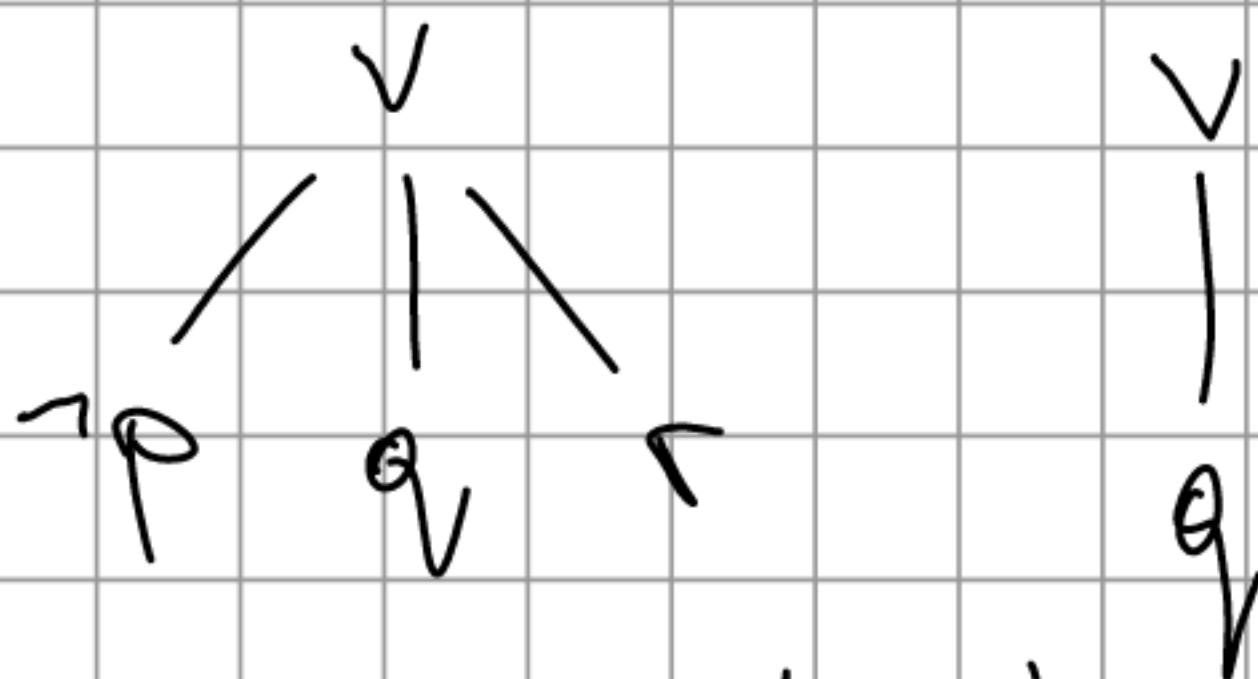
Teraz daję nam formułę φ w postaci QBF.

BSO φ ma prefiks kwantyfikatorsowy

$$\exists p_1 \forall q_1 \exists p_2 \forall q_2 \dots \exists p_k \forall q_k$$

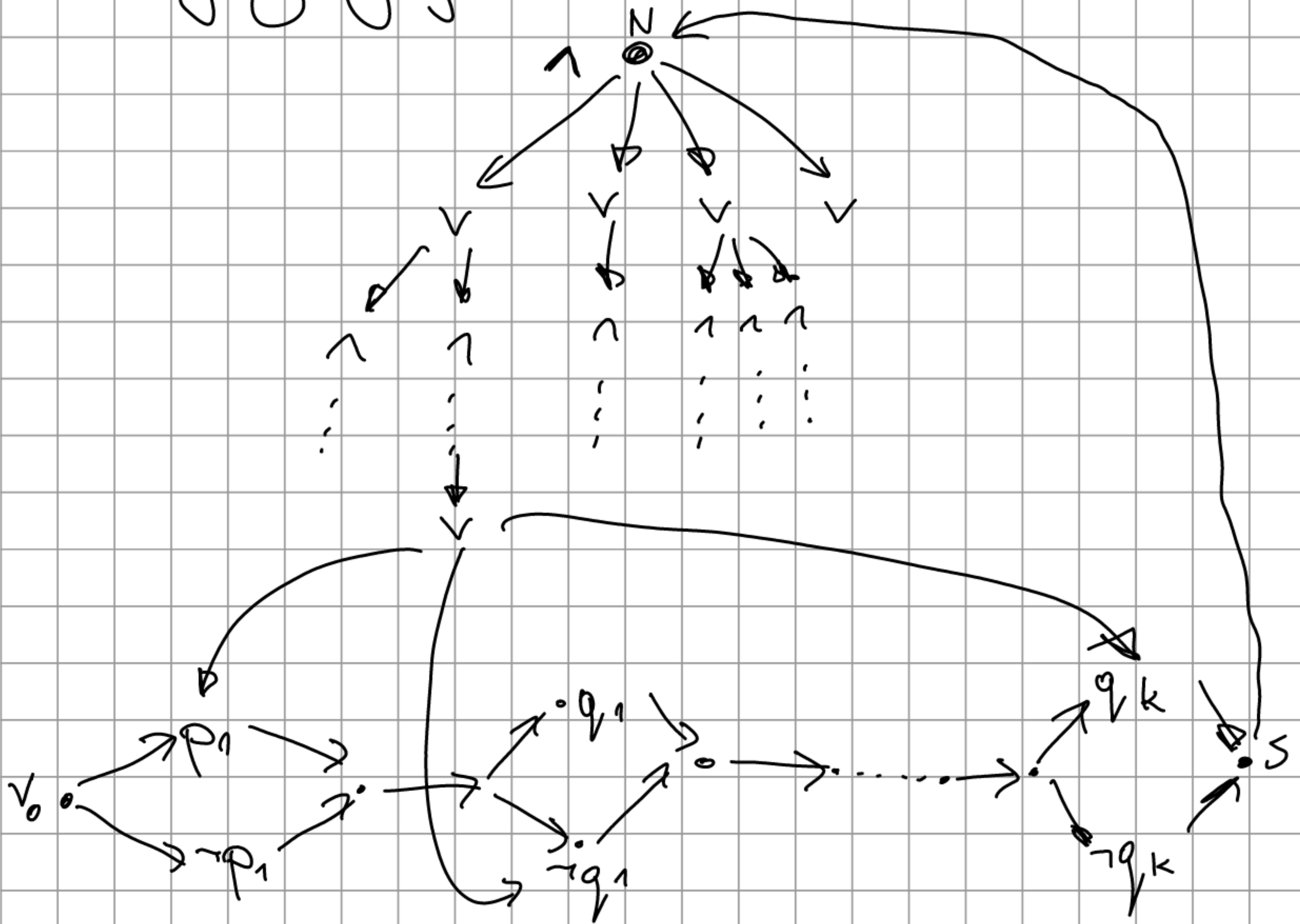
negacja jest tylko w liściach.

Każdy litera e_i ma bezpośrednio nad sobą alternatywę,

α w korzeniu jest komunikacja

Budujemy graf:

Nieostemplowane literały to te wybrane.

Nela chce pokazać, że formuła nie jest prawdziwa.

13.06.2022

Rozszerzamy wyrażenie regularne z

• dodatkowym symbolem podnoszenia

do kwadratu: e^2 . Wtedy $|e^2| = |e| + 1$,

$$L(e^2) = L(e) \cdot L(e).$$

• dodatkowym symbolem dopetnienia: e^c .

$$\text{Wtedy } L(e^c) = \sum^* L(e),$$

$$|e^c| = |e| + 1.$$

PROBLEM TOTALNOŚCI REX

Okazuje się, że problem totalności:

1) dla RE jest PSPACE-zupełny

2) dla RE(2) jest EXPSPACE-zupełny

3) dla RE(c) jest nieelementarny.

Rozszerzamy rodziny funkcji:

• EXP: $f = \Theta(2^g)$, g : wielomian

• k-EXP: $f = \Theta(2^g)$, $g \in (k-1)$ -EXP

Klasa funkcji elementarnych: $\bigcup_{k>0}^{\infty} k\text{-EXPTIME}$

bo $k\text{-EXPSPACE} \xrightarrow{\quad} \bigcup_{k>0}^{\infty} k\text{-EXPSPACE}$

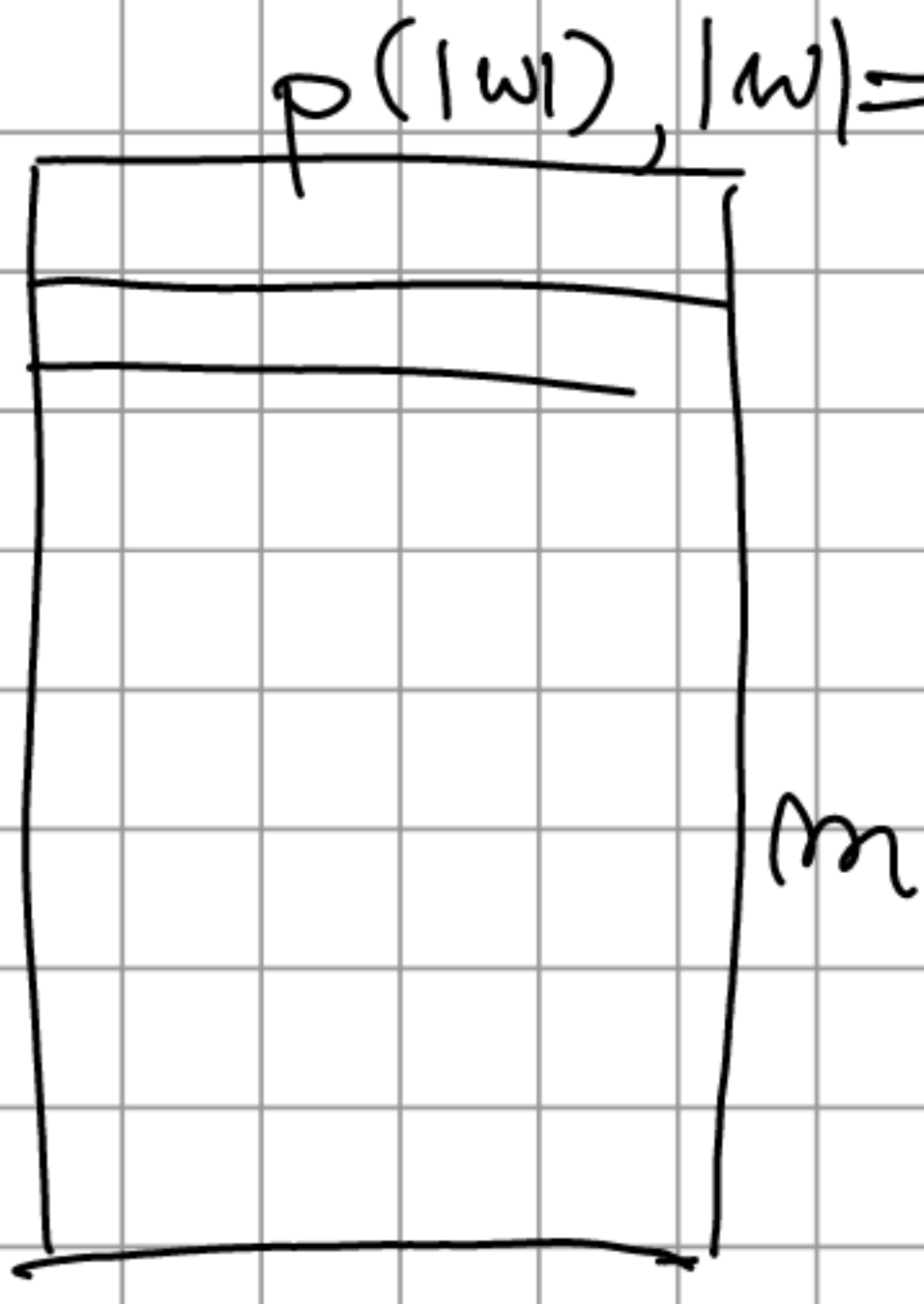
Rodzina $\mathcal{F}$. Konwniczny problem $\mathcal{F}\text{-TIME}$
(SPACE)-zupdy

Daję MT $M, w \in \Sigma^*, p \in \mathcal{F}$ i
pytają czy M akceptuje w w osie
(pamięci) $p(|w|)$?

D-d.(1) Daję MT $M, w \in \Sigma^*, p \in \text{POLY}$.

Najpierw zmieniamy (redukujemy) w w M', ϵ, p .

To zmieniamy
w problem kafet-
kowania dla

Kaf 1) ka zedy
kafelek 2×2
malerij do E
Kaf 2) Pierwszy
i ostatni wzd
są postaci
 $N \subset B^* N$

tej maszyny:
 $K, E, p(|w|)$
 k^4

Kaf 3) wymiary są $m \times p(|w|)$

$$(k^2)^*$$

$$\Sigma = k^2 \cup \{ \# \}$$

$$\binom{w_1}{w_2} \# \binom{w_c}{w_3} \# \dots \# \binom{w_{m-1}}{w_m}$$

kodowanie kolorowanie

Napiszemy e dopasowujące się

do słów u , które NIE

kodują poprawnych kolorowań

K1) $\Sigma^* \begin{pmatrix} a_1 & b_1 \\ a_2 & b_2 \end{pmatrix} \Sigma^*$, gdzie $\begin{pmatrix} a_1 & b_1 \\ a_2 & b_2 \end{pmatrix} \notin E$

K2) Początek i koniec NIE są postaci

$$NCB^*N$$

K3) $\Sigma^* \begin{pmatrix} a_1 \\ a_2 \end{pmatrix} \Sigma^{p(n)} \begin{pmatrix} b_1 \\ b_2 \end{pmatrix} \Sigma^*$, $a_2 \neq b_1$

$$\Sigma^* \begin{pmatrix} a_1 \\ a_2 \end{pmatrix} \Sigma^{p(n)} \# \Sigma^*$$
 i symetrycznie

K4) $(\neg \#)^{p(n)+1} \Sigma^* + (\neg \#)^{p(n)-1} \# \Sigma^*$

e : alternatywna wyrażenie K1-4

Wniosek 1) Dla danej MT M , słów $w \in \Sigma^*$, $P(x) \in POL \cup$ istnieje $e_{M,w}$ t.ż. $\overline{L}(e_{M,w}) = \{H_{M,w}^P\}$

Problem EXPTIME-zupełności możemy

rozwiązać tak samo, ale w $K3$ i $K4$

wyrażemy $\sum P(n) = \sum 2^{q(n)} = \left(\sum 2^{q(n)} \right) \cdot 2^{q(n)}$,

gdzie $p(n) = 2^{q(n)}$, $q \in \text{POLY}$

Dla problemu z dopelnieniem pokazujemy,
ze problem RE(c) jest k -EXPSPACE
trudny dla $k \in \mathbb{N}$.

Pokazujemy, ze jest 1-EXPSPACE-trudny,
2-EXPSPACE-trudny, a reszta przez
indukcję.

Wybacz czytelniku, ale nie dam rady
tego sensownie zanotować.